

Bir İdealin Peşinde: Süreyya Ağaoğlu ve Çocuk Dostları Derneği

Banu BERBER BABALIK¹

Öz

Türkiye'nin ilk kadın avukatı olan Süreyya Ağaoğlu (1903-1989) sosyal ve kültürel değerlere önemli katkıları olan bir Cumhuriyet kadınıdır. *Bütün gayem* dediği çocuklar için bir idealin peşinden koşarak 1949'da Çocuk Dostları Derneği'ni (ÇDD) kurmuştur. 1945'te biten II. Dünya Savaşı sonrası özellikle İstanbul'da kimsesiz ya da ailesi olsa da aile desteği göremeyen ve sokak çocukları olarak adlandırılan çocuk sayısı çoğalmıştır. ÇDD, kimsesiz çocuklara sahip çıkma ve bu çocukları topluma kazandırma amacı taşımıştır. ÇDD, sadece bünyesindeki çocukların bakım ve korumasını üstlenmemiştir. Türkiye'de çocuk politikalarının gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Bu özelliğiyle önemli bir *kilometre taşı* olmuştur. Dernek, çocuk politikalarının gelişimini destekleyen stratejilerle eğitim ve sosyal hizmetlerin güçlendirilmesini sağlamış, çocukların ihtiyaçlarına yönelik somut çözümler sunmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Bu makalede 1949 yılında kurulan ve günümüzde aktif olan ÇDD'nin faaliyetleri ve açılmasındaki koşullar neden-sonuç ilişkisi içinde ele alınmıştır. Çalışmada birinci elden kaynak olan ÇDD'nin yönetim kurulu kararlarından yararlanılmıştır. Türkiye'de çocuk politikalarının tarihsel gelişimi hakkında literatür incelemesi yapılmış ve bu alandaki arşiv, anı, basın yayın, araştırma ve tetkik eserler taranmıştır. Elde edilen verilerin daha detaylı incelenmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu makale, ÇDD faaliyetlerin tarihsel bir perspektifle ele alıp günümüzde hala çözüm bekleyen çocuk meselesine özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kimsesiz Çocuklar, Türkiye'de Çocuk, Sosyal Yardım, Çocuk Dostları Derneği, Süreyya Ağaoğlu

In Pursuit of an Ideal: Süreyya Ağaoğlu and the Association of Children's Friends

Abstract

Süreyya Ağaoğlu (1903-1989), Türkiye's first woman lawyer, was a Republican woman who made significant contributions to social and cultural values. She founded the Children's Friends Association (ÇDD) in 1949 in pursuit of an ideal for children, which she called her whole goal. After the end of World War II in 1945, the number of orphaned children, or children who had families but could not receive family support and were called street children, increased, especially in Istanbul. ÇDD aimed to take care of orphaned children and reintegrate them into society. ÇDD did not only undertake the care and protection of the children within its organisation. It has made significant contributions to the development of child policies in Türkiye. In this respect, it has been an important milestone. The association has strengthened education and social services with strategies that support the development of children's policies, and has worked to provide concrete solutions for the needs of children. In this article, the activities of ÇDD, which was founded in 1949 and is still active today, and the conditions for its establishment are analysed in a cause-and-effect relationship. In the study, the decisions of the board of directors of ÇDD, which is a first-hand source, were utilised. A literature review was conducted on the historical development of child policies in Türkiye and archives, memoirs, press publications, research and analytical works in this field were scanned. Content analysis method was used to analyse the obtained data in more detail. This article aims to provide an original contribution to the children's issue that still awaits a solution today by addressing ÇDD activities from a historical perspective.

Keywords: Orphaned Children, Children in Türkiye, Social Aid, Friends of Children Association, Süreyya Ağaoğlu

Atıf İçin / Please Cite As:

Berber Babalık, B. (2025). Bir İdealin Peşinde: Süreyya Ağaoğlu ve Çocuk Dostları Derneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (4), 1586-1604. doi:10.33206/mjss.1668821

Geliş Tarihi / Received Date: 01.04.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 11.09.2025

¹ Dr. Öğr. Gör. – Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Karacasu Memnune İnci MYO, banubabalik@adu.edu.tr,

 ORCID: 0000-0001-9863-7189

Giriş

Çocuk, bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden henüz olgunluğa ulaşmamış, bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişme dönemindeki birey, küçük yurttaş olarak tanımlanmıştır. 20 Kasım 1989’da kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde 18 yaşına ulaşınca kadar her birey “çocuk” kabul edilmiştir.² (Meydan Larousse, 1970, s.283; <https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarına-da-slee/>) Tarih boyunca çocukla ilgili görüşlerde birbirine zıt bakış açıları yer almıştır. Bu bakışlardan biri çocuğun doğuştan kötü ve günahkâr olduğu esasına dayanırken, diğer tam tersi bir anlayışla çocuğu iyi ve masum olarak görmüştür. Çocukluğun tarihi alanında yapılan çalışmaların öncü ismi Aries, Orta çağda çocuğun varlığının tanınmadığını belirtmiştir.³ (Aries, 1996). Bu dönemde çocuk doğuştan günahkâr olarak görülmüş ve ancak kilisenin vaftizi sonrası günahlarından arınabilmiştir (Genç, 2016, s.247; Özcan, 2017, s. 94; Onur, 2007, s. 96-97). Avrupa’da Sanayi Devrimi ile başlayan süreçte Aydınlanma Çağının etkisiyle bireye saygı kavramı önem kazanmıştır (Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993, s.xi; Sağlam ve Aral, 2016, s. 48; Öztan, 2019, s.20-21). Çocuğun/çocukluğun bugünkü anlamda farkına varılmasının 18. yüzyılla birlikte başladığı söylenebilir (Tan, 1994, s. 11-12; Onur, 2007, s. 96-97; Onur, 2005, s.39-40; Karadoğan, 2009, s.205; Erkut, Balcı ve Yıldız, 2017, s.22; James, 2001, s.28).

Toplumların varlıklarının devamı çocukların hayatta kalmaları ile mümkün olmuştur. Çocukların ihmal edilmesi durumlarında devletler çocukları korumaya yönelik kurumlar oluşturmuş ve yasal düzenlemelere başvurmuştur. Korunmaya muhtaç çocuk çocukların anne ve/veya babasının olmaması, aileleri hayatta olsa da sağlıklı bakılamaması, eğitsel ve fiziksel gelişiminin sağlanamaması sonucu ortaya çıkardığı bir durumdur (Ünal, 2013, s.3). Çocukları korumaya yönelik sosyal hizmet kuruluşları Osmanlı Devleti’nin⁴ son yüzyılında hızlı bir artış göstermiştir (Ünal, 2013, s.1-27; Arıkan, 2022; Aytekin, 2006; Cengiz, 2019; Şeker, 2015; Yaşar ve İzmir, 2023; Okay, 1998; Ünlü, 2016, s. 809; Özbek, 1999, s.11-20; Özbek, 1998, s.4-10). Çocukluk, İslam inanışının hâkim olduğu coğrafyalarda detaylı olarak ele alınan bir konu olmuştur. İslâm dini anlayışında çocuk anne ve babaya verilen bir emanet olarak görülmüştür (Karadoğan 2009, s.211). 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Trablusgarp Savaşı ve ardından Balkan Savaşları’nda büyük kayıplar yaşıyan Osmanlı Devleti, savaş sonrası yaşıyan göç hareketleri nedeniyle sokakları dolduran kimsesiz çocuklarla karşı karşıya kalmıştır. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı yaşıyan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerinin yanında çok sayıda çocuğun öksüz ve yetim kalmasıyla sonuçlanmıştır. 20. yüzyılda yaşıyan savaşlar sonrası ailelerini kaybeden çocuklar için koruma politikaları geliştirilmiştir (Arıkan, 2022, s.10; Tekir, 2016, s. 935). Bu çocukların kamusal bir sorun oluşturması üzerine devletler çocukları koruma politikaları oluşturmuşlardır.⁵ (Işıkcı, 2016, s.71; Halman, 1999, s. 18; Aries, 1996). Osmanlı Devleti döneminde başlayan bu koruma politikaları Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir (Karatay, 2007; Kocabıyık, 2019; Öztan, 2019; Öztürk ve Emiroğlu, 2022, s.565-578). Atatürk’ün öncülüğünde çok yönlü çağdaşlaşma politikası uygulanmış⁶ ve bu politikada çocuklar geleceğin sahibi olarak görülmüşlerdir. Kalkınma programları içinde nüfus ve eğitim başta olmak üzere pek çok alanda çocuğun önemi sıklıkla gündeme gelmiştir. Ancak Cumhuriyet’in miras aldığı çocuklar, 20. yüzyılda yaşıyan savaş koşullarının etkisiyle başta sağlık olmak üzere istenilen yeterlilikte değildi. Çocuklar arasında fiziki olarak zayıf ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele edenlerin sayısı çoktu. Yeni devletin ideal çocuk anlayışı Gürbüz Çocuk Mecmuası⁷ üzerinden geniş kitlelere ulaştırılmaya çalışılmıştır (Çalgın, 2004, s.97-119). Bu dönemde çocuğun fiziki ve ruhsal gelişimi konusunda çağdaş ülkeler örnek alınmıştır (Çakır, 2019, s.40; Gökğöz, 2016, s. 843).

29 Ekim 1923’te Cumhuriyet ilan edildiğinde ülkede değışen sadece yönetim biçimi olmamıştır. Bir ulusun değışimini ifade eden Cumhuriyet, eğitime verdiği önemle Türk ulusunun kalkınmasında izlenilecek yolu da belirlemiştir (Özmen ve Sansar, 2023, s.337-352). Çağdaşlaşma hedefine doğru atılan her adımda

² Ceza yasalarına göre 12 yaşından küçük çocuklar işledikleri suçlardan sorumlu tutulmazlar. Büyüme ve olgunlaşma kişiden kişiye değışmekle birlikte 11-15 yaş arası kabul edilir. Yörükoğlu, 1984, s.3.

³ Philippe Aries, Fransız nüfus bilimci ve toplumsal tarihçidir. 1960’da *L’enfant et la via familiale sous l’ancien regime* (Yüzyıl Çocukluğu: Aile Hayatının Sosyal Tarihi) isimli kitabı yayımlanmıştır.

⁴ Osmanlı Devleti’nde çocukların Avrupa’daki gibi kötü tohum olarak görüldüğü bir anlayış olmamıştır. Tam tersi bir anlayışla çocuk doğuştan masum ve temizdi. Ailenin ve çocuğun toplumda temel etken olduğu inanışı daha önce kurulan Türk devletlerinden Osmanlı Devleti’ne kalan bir miras olmuştur. Çocuk, hem ailenin hem devletin devamlılığında en önemli rolü üstlenmiştir. Bu yüzden kimsesiz çocukların korunması, sahiplenilmesi sıklıkla görülmüştür. Yazıcı, 2007, s. 13; Araz, 2013; Ortaylı ,2001, s.103; Kurt, 2016, Hatemi, 1985; s. 349; Çağlar, 1973, s.67.

⁵ 17. Yüzyıla gelinceye kadar çocukla ilgili kavramlara pek rastlanmayan Avrupa’da Aydınlanma döneminin getirdiği bireycilik kavramı çocuğa yüklenmiş “kötü tohum” bakışını değışirmiştir.

⁶ Atatürk dönemi çağdaşlaşma hareketleri için bkz. Turan, 2013; Kili, 2001; Lewis, 1984; Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, 1973.

⁷ Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin çıkardığı 1926-1935 yılları arasında yayınlanmış dergidir. Çalgın, 2004, s.97.

kadınlara da yer verilmesi Cumhuriyeti kuran kadronun desteği ve öncülüğünde olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında başlayan Türk kadınının hak arayışında I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı nedeniyle kesintiler olsa da Cumhuriyetin ilânıyla başlayan yeni dönemde hukukî, siyasi ve medeni hakların geliştiği görülmüştür. Hak arayışında yalnızca kendi döneminde değil, sonraki kuşaklar açısından da öncü bir figür olarak öne çıkan isim Türkiye'nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu, 1928 yılında avukatlık ruhsatını almasıyla birlikte Türkiye'nin ilk kadın avukatı olmuş ve ömrünün sonuna kadar bu sevdiği mesleği yapmıştır. Türkiye'de öncü bir kadın olmasının yanında katıldığı uluslararası kongre ve sempozyumlarda Türk kadını en güzel şekilde temsil etmiştir. Ağaoğlu, eğitimi, kadın hakları arayışı, toplumsal meselelere olan duyarlılığı ile Erken Cumhuriyet Dönemi modernleşme hareketlerinde büyük rol oynamıştır (Büyükkal, 2024, s.164-171; Karakoç, Büyükkal, 2025, s.892). Ağaoğlu'nun öncülüğünde yapılan çalışmalar arasında toplumun geleceğinin oluşumunda büyük önem sahibi olan çocuklar yer almıştır. *Çocuk gelecektir* düşüncesi Türkiye'de çocukluğun politik inşasında belirleyici olmuştur. Cumhuriyet ile beraber modernleşme ve kalkınma girişimlerinde çocuk imgesi büyük önem taşımıştır (Öztan, 2019, s.4-9). Korunmaya ihtiyaç duyulan çocuk meselesi savaş gibi olağanüstü durumlarda kendini daha çok göstermiştir. Türkiye, 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı'na fiili olarak katılmasa da savaşın olumsuz koşullarını yaşamıştır (Tekeli ve İlkin, 2016; Metinsoy, 2017). Toplumsal hayatta yaşanan sosyo-ekonomik zorluklardan en çok etkilenenler arasında toplumun en küçük yapısını oluşturan aileler yer almıştır (Karasubaşı 2015, s.441-450; Sarıkaya, 2004, s.189-202). Türkiye'de ailesi hayatta olmayan kimsesiz çocukların korunmasında devlet himayesi Çocuk Esirgeme Kurumu aracılığıyla olmuştur (Sarıkaya, 2011; Sarıkaya, 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-himaye-i-etfal-cemiyeti/?pdf=3303>) Ancak II. Dünya Savaşı ve beraberinde yaşanan zorluklar korunma ihtiyacı olan çocuk sayısının artışına neden olmuştur. Çocuk Dostları Derneği (ÇDD) bu ihtiyaçtan yola çıkılarak kurulmuş bir dernektir. Toplumların gelişiminde kadın ve çocukların iyi yetişmesinin önemini her fırsatta vurgulayan Ağaoğlu öncülüğünde 1949'da yılında kurulan ÇDD, ailelerinin ekonomik düzeylerinin yetersizliği sebebiyle yokluk ve yoksulluk çeken çocukları hayata kazandırma amacıyla yola çıkmıştır.

Dernek, belirli bir amaca hizmet etme doğrultusunda örgütlenme isteğinden doğmuştur (Hatemi, 1985, s.198). Türkiye'de dernekleşme süreci, sosyal ve siyasal katılım haklarındaki gelişmelere paralel olarak özellikle 1946 yılından itibaren yoğun bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde, savaş sonrası yaşanan sosyo-ekonomik sorunların etkisiyle sosyal yardım derneklerinin sayısında dikkat çekici bir artış görülmüştür (Yücekök, 1998, s.75). Hazırlanan bu çalışma, bir toplumun inşasında çocuğun önemine ilişkin farkındalığa sahip kişilerin, Süreyya Ağaoğlu öncülüğünde bir araya gelerek ülkeye kazandırdıkları Çocuk Dostları Derneği'nin faaliyetlerini ele almaktadır. Türkiye'de kimsesiz çocuklar, Çocuk Esirgeme Kurumu, çocuk politikaları konuları Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönemde çalışılmış konulardır (Acar, 2011; Cengiz, 2019; Gürkan, 2023; Sönmez, 1997; Gökçe, 1971; Gökçe, 1983; Öztan, 2019). Ancak bu alanda ÇDD'nin faaliyetleri detaylandırılmamıştır. Araştırma, "*Süreyya Ağaoğlu öncülüğünde ÇDD'nin Türkiye'deki çocuk politikalarının gelişimi üzerindeki etkileri nelerdir?*" sorusu üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Toplumsal çalışmalarda dezavantajlı gruplar (genellikle çocuklar, yaşlılar, kadınlar, azınlıklar) için yapılan çalışmalarda hangi toplumsal grubun hangi imkanlara erişemedikleri önemli olmuştur. İçinde bulunulan koşullar ve dönemin etkisi yapılan çalışmaları belirlemiştir. Türkiye, II. Dünya Savaşı'na aktif olarak katılmasa da savaşın ağır koşullarını özellikle sosyo-ekonomik hayatta yaşamıştır. Derneğin kurulmasında savaş sonrası sokaklarda sayıları hızla artan çocuk meselesi ve Ağaoğlu'nun bu meselenin gelecek için nasıl bir sosyal sorun oluşturabileceğini öngörmesi etkin rol oynamıştır (Karakoç, Büyükkal, 2025, s.898). Bu amaçla çocukların yaşadığı zorluklara dikkat çekilmiş, bu alanda farkındalığı artırmak hedeflenmiştir. Dernek, yalnızca kendi bünyesindeki çocuklara sahip çıkmamıştır. Çocuk haklarının gelişimi ve geniş bir toplumsal çerçevede nasıl uygulanabileceği konusunda somut çözümler sunmaya çalışmıştır. 1949'da kurulan ve 1989'da Süreyya Ağaoğlu'nun vefatı sonrası Süreyya Ağaoğlu Çocuk Dostları Derneği ismiyle çalışmalarına devam eden dernek Türkiye'nin sosyal politika çalışmalarına çok önemli destek göstermiş ve göstermeye devam etmektedir. Bu makale ile ÇDD'nin Süreyya Ağaoğlu dönemindeki faaliyetlerini daha geniş kitlelere tanıtmaya çalışılmıştır. Dernek aracılığıyla gerçekleştirilen araştırmalar çocukların yaşadığı sorunları daha derinlemesine inceleyerek uygulayıcılar ve politika yapıcılar için önemli bilgi kaynağı oluşturmuştur. Süreyya Ağaoğlu'nun kurucu olmasının ötesinde ÇDD'yi kendi hayatının eksenine oturtmuş olması derneğin amaçlarına ulaşmasında önemli rol üstlenmiştir. ÇDD ve faaliyetlerinin *neden?, niçin?, nasıl?, ne zaman? ve ne şekilde?* sorularına yanıt bulmak için içerik analizinden yararlanılan bu çalışmada Süreyya Ağaoğlu'nun hayatı boyunca devam eden özverisini örnek göstermek ve ÇDD aracılığıyla yapılan faaliyetlerin bir ülkenin toplumsal gelişimine etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Ayrıca günümüzde hâla istenilen konumda olmayan çocuk meselesine gelecek durumlarda katkı sağlayıcı önerilerde

bulunmak ve bu meseleye dikkat çekmek istenmiştir. Çalışma Süreyya Ağaoğlu'nu hayatı hakkında kısa bir bilgilendirme yazısı, ardından Türkiye'de çocukluğun tarihi ve bu başlık altındaki 1940'lı yıllarda Türkiye'de çocukların durumu ve ÇDD'nin eğitim, sağlık, sosyal hizmet, çocuk hakları ve politikalarının ele alındığı Çocuk Dostları Derneği'nin kuruluşu ve faaliyetleri başlıklarıyla değerlendirilmiştir. Çalışmada birinci elden kaynak olan ÇDD'nin yönetim kurulu kararlarından yararlanılmıştır. Türkiye'de çocuk politikalarının tarihsel gelişimi hakkında literatür incelemesi yapılmış ve bu alandaki arşiv, anı, basın yayın, araştırma ve tetkik eserler taranmıştır.

Süreyya Ağaoğlu

Süreyya Ağaoğlu, 29 Temmuz 1903 yılında Azerbaycan'ın Şuşa kentinde Sitare Hanım ve Ahmet Bey'in ilk çocukları olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Karabağ'ın köklü ailelerinden Abdurrahman Veziroff'un kızı olup, babası Profesör Ahmet Bey (Ağaoğlu-Agayev)'dir. En büyük çocuk olan Süreyya Ağaoğlu'nun dört kardeşi olmuştur. Bunlar eğitimci ve milletvekili Tezer Taşkıran, mühendis ve iş insanı Abdurrahman Ağaoğlu, siyasetçi, edebiyatçı ve hukukçu Samet Ağaoğlu ve tıp doktoru Gültekin Ağaoğlu'dur. Azerbaycan'dan İstanbul'a 1910 yılında gelen Süreyya Ağaoğlu önce Fransız Mektebi, sonra İttihat Mektebi'ne kaydolmuştur. Daha sonra ise Selçuk Hatun Lisesi'nde ve son sınıfta Bezm-i Alem Sultanisi'nde eğitimine devam etmiştir. Süreyya Ağaoğlu ve kız kardeşi Tezer, İttihat ve Terakki Mektebinden sonra Bezm-i Âlem Kız Lisesine sınavla kabul edilmiştir. Süreyya Ağaoğlu bu okula dördüncü sınıftan başlamıştır. Sonrasında okulun iki kısma ayrılması ile Süreyya ve Tezer "Selçuk Hatun İnas Sultanisi" bölümünde okumuşlardır. Anılarında avukat olmaya bu yıllarda karar verdiğini yazmıştır. O yıllarda kız öğrencilerin hukuk eğitimi imkânı olmamasına rağmen mücadelesinde başarılı olmuştur.⁸

1925 yılında mezun olmuş ve 1928 yılında avukatlık ruhsatını alarak Türkiye'nin ilk kadın avukatı olarak tarihe geçmiştir. Ankara, İstanbul ve Londra'da çalıştıktan sonra 1950'de Türkiye'ye dönmüştür (Ağaoğlu, *Bir ömür böyle geçti*; Karakoç, Büyükkal, 2025, s.889). Çok sayıda ulusal ve ulusal toplantılara katılan Ağaoğlu, 1946'da Amerika'da Kadınlar Birliği Kongresi'ne davet edilmiş ve üç ay burada kalmıştır. Burada kaldığı dönemde çeşitli üniversitelerde gözlem ve incelemeler yapmış, çocuk mahkemeleri ve çocuk ıslahavleri üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Çok sayıda dernek ve cemiyetin kuruluşuna önderlik etmiştir (Uslu, 2022, s.1064-1081). 1947'de Prof. Dr. Ali Fuat Başgil ve Ahmet Emin Yalman ile birlikte Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'ni kurmuştur. 1949'da Çocuk Dostları Derneği'ni kurmuştur. 1950'de Üniversiteli Kadınlar ve Soroptomist Kadınlar Dernekleri'nin Türkiye kollarının kurulmasına ve 1952'de Hukukçu Kadınlar Kongresi'nin İstanbul'da toplanmasına öncülük etmiştir. 1953'te Uluslararası Mülteciler Kongresi'ne (Strasbourg), 1954'te Hukukçu Kadınlar Kongresi'ne (Helsinki) başkanlık etmiştir. 1956'da Uluslararası Barolar Birliği'nin Oslo Kongresi'ne katılmıştır. 1958'de Hint Kadın Teşkilatı'nın davetlisi olarak Seylan'a gitmiş, 1959'da Yeni Delhi'de Hukukçular Konferansı'na katılmış, 1960'ta Kadın Hukukçular Birliği'nin seçimiyle Birleşmiş Milletler Cenevre Teşkilatı'na temsilci olmuştur. 1965'te Atina'da Hukukçu Kadınlar Kongresi'ne katılmıştır. 1968'de İstanbul'da Türk Hukukçu Kadınlar Cemiyeti'ni kurulmasını sağlamıştır. 1971'de Beynelmîl Barolar Birliği Konferansı (Monte Carlo), 1973'te Kadın Hukukçular Konseyi (Londra), 1975'te Uluslararası Kadın Hukukçular Konfederasyonu Kongresi (Varna) katılmıştır. 1974'te meslekte kırk yılını tamamlayan kırk avukat ödülünü Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ten almıştır. 1979'da Hukukçu Kadınlar Federasyonu (Atina), 1980'de Hukukçu Kadınlar Federasyonu (Brüksel), 1982'de Uluslararası Kadın Avukatlar Kongresi'ne (Caracas) katılmıştır (Ülgen ve Ongun, 2010; Alper ve Yıldırım, 2013). 1989'da İstanbul'da Kadın Hakları ve Çağdaşlaşma konulu panelden ayrılırken düşerek hayatını kaybetmiştir (Ağaoğlu, *Bir ömür böyle geçti*).

Türkiye'de Çocukluğun Tarihi

Çocukluğun tarihinde zaman ve coğrafya en önemli iki unsur olmuştur. Yörükoğlu, bu tarihi *uzun bir karabasan* olarak ifade etmiştir (Yörükoğlu, 1984, s.10). İnsanlığın bu karabasandan uyanması ancak 20. yüzyıla denk gelmiştir. Yaşam sürecimizde doğal ve değişmez bir evre olarak kabul edilen çocukluk dönemi tarihin farklı dönemlerinde, bulunduğu coğrafyadan da etkilenerek toplumlar arasında farklı anlamlar yüklenerek karşımıza çıkmıştır. Bu özelliğiyle çocukluk *toplumsal* bir kavram olarak kabul edilmiş ve diğer

⁸ Hukuk Fakültesi'nin kadınlara kapalı olduğu 1921 yılında hukuk fakültesinde eğitim alma isteğini Hukuk Fakültesi Reisi Selahattin Bey'e şöyle ifade etmiştir:

"-Ben Süreyya Ağaoğlu'yum. Bezm-i Alem Valide Sultanisi'ni bu sene bitirdim. Hukuk tahsili yapmak istiyorum. Beni hukuka kaydeder misiniz? Selahattin Bey:

-Üç arkadaş daha bul hemen fakülteyi açalım demiştir. Bu sırada Vali Bey:

-Kadına daha ziyade doktorluk yakıştır o fakülteyi açtırsanız demiş ve Süreyya Ağaoğlu'nun bu söze cevabı:

-Onu da doktor olmaya heves edenler açtırsın" olmuştur. Bkz. Süreyya Ağaoğlu, *Bir ömür böyle geçti sessiz gemiye beklerken*, YKY, s. 24-26.

toplumsal kavramlarda olduğu gibi göreceli olarak belirlenmiştir. Toplumların sağlam temelli olması toplumu oluşturan bireylerin dünyaya geldikleri ilk andan itibaren (hatta anne karnındayken) sağlıklı olması ve iyi yetiştirilmesiyle mümkün olmuştur. Toplumun esas unsuru olan çocuk (ailesi olsun veya kimsesiz olsun) korunmaya muhtaç varlıktır. Ailesi olan çocukların sorumluluğu ebeveynlere ve topluma aitken kimsesiz çocuklar doğrudan toplumun ve toplumun içinde bulunduğu devletin sorumluluğu altındadır (Gökçe, 1971, s.3; Salim, 2011).

Osmanlı Devleti'nde çocuğun keşfi ve devletin devamlılığı için önemi Tanzimat Dönemi birlikte başlayan değişim sürecinde etkin bir şekilde görülmüştür. Bu sebeple çocuğa ve çocuğun yetişmesine verilen önem artmıştır. Öksüz ve yetim Müslüman çocukları okutmak için Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiye'nin girişimleriyle 1873 yılında İstanbul'da sivil bir kuruluşun girişimiyle ilk parasız özel okul olan Darüşşafaka açılmıştır (Şeker, 2015, s.13; Soydan, 2003, s.249-268). Mithat Paşa 1868'de Tuna civarında kimsesiz çocukları hayata hazırlamak ve onları meslek sahibi yapmak için çocuk ıslahhanelerini kurmuştur (Gökçe, 1971, s. 65). 1896'da kimsesiz çocukları, yaşlı ve muhtaçları barındırmak amacıyla İstanbul'da Darülaceze açılmıştır. Darülacezenin açılmasında Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan içinde bulunduğu koşulların etkisi olmuştur (Şeker, 2015, s.23-27).

20. yüzyıl başında Trablusgarp Savaşı ve Balkan Savaşları'nda büyük kayıplar yaşanmış, 1914'te başlayan ve dört yıl süren I. Dünya Savaşı ülkede binlerce çocuğu öksüz ve yetim bırakmıştır. Savaş döneminde Darüleytamların açılmasıyla çocukların himayesi sağlanmıştır. 1917'de resmi olarak kurulan Darüleytamlar 1926 yılına kadar kimsesiz ve yetim çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur (Sarıkaya 2005, s.20-24; Nuhoğlu 1993, s.521). I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında Doğu Anadolu'da Kazım Karabekir Paşa'nın kimsesiz çocukları korumak amacıyla yaptığı çalışmalar büyük önem taşımıştır. Savaş sırasında toplanan çocukların korunması ile ilgili çalışmalar savaş sonuna kadar devam etmiştir (Sarıkaya 2005, s.25; Karabekir 1995, s.23). 23 Nisan 1920'de TBMM açıldıktan sonra kimsesiz çocuklar meselesi meclisin de meselesi olmuştur. 24 Eylül 1921'de Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Dr. Rıfat Bey'e sorunlar iletilmiş ve kimsesiz çocuklar için yeni tesislere ihtiyaç duyulduğu çağrısı yapılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C.13, 24 Eylül 1337, 7).

Cumhuriyet'in ilanı sonrası hazırlanan Türk kanunlarında çocukların korunmasıyla ilgili maddelere yer verilmiştir. Çocuğun korunmasına dair ilk hükümler 17 Şubat 1926 tarih ve 743 sayılı ile kabul edilen Türk Medeni Kanunu'nda bulunmaktadır. Kanunda anne babanın çocuğa karşı mükellefiyetleri, evlat edinme, velayet, çocuk malları, nesebi sahih olmayan çocukların durumu ve refah müesseseleri ile ilgili hükümler bulunmuştur. Doğrudan çocukları korumayla ilgili olmasa da 1926 yılında Türk Ceza Kanunu'nda çocukları ve çocuk haklarını korumaya yönelik 765 sayılı kanunda maddeler yer almıştır (Resmi Gazete, 13 Mart 1926, S. 320; Erzen, 1943, s.50- 60; Akandere ve Dalda, 2018, s.94-107).

Çocuk sağlığı alanında yapılan çalışmalar Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti tarafından gerçekleştirilmiştir. 1920'de kurulan ve günümüzde Sağlık Bakanlığı adı altında faaliyet gösteren bu kurum anne ve çocuk sağlığını koruma politikalarına önem vermiştir (Tekin, 2011, s.37). Dönemin çocuk meselesinde öncü kurum Himaye-i Etfal Cemiyeti nüfus meselesiyle ilgili toplumsal bilinci geliştirmek istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ülkenin nüfusunu güçlendirmek ve sayıca artırmak önemli amaçlar arasında hatta milli bir görev olarak yer almıştır (Çifci, 2009, s.61; Albayrak, 1998, s.31-33; Acar, 2011, Baranoğlu, 1966; Çakır, 2023). Türkiye, modernleşme çalışmalarının başladığı Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimi konusunda çağdaş ülkeleri model almış ve çocukla ilgili birçok uygulamanın takibini yapmıştır. Yapılan çalışmalar sağlığın önemi ile ilgili hem anne babaların hem de çocukların bilinçlenmesine katkı sağlamıştır. Gülbüz Türk Çocuğu Mecmuasının girişimiyle başlatılan *Gülbüz Türk Çocuğu Müsabakası* bu amaca hizmet etmiştir.⁹ Cumhuriyet ile birlikte başlatılan kalkınma faaliyetlerinde sağlıklı nüfusun artırılması politikası izlenmiştir. Yeni rejimde çocuk ulusça var olma meselesi olarak görülmüştür. Modernleşmenin teminatı olarak görülen çocuğun her türlü gelişimi desteklenmiştir (Öztan 2019, s. 237; Güriz1975). Bu amacın hayata geçirilmesi ancak çocukların iyi beslenmesi, gelişimi ve yetişmesi ile sağlanabilirdi (Çağlar, 1982, s.1; Reçberoğulları, 2021, s.10-17; Toprak, 2017, 22-31).

1930'lu yıllarda çocuklarla ilgili çalışmalara devam eden Kızılay öncelik olarak çocukların beslenme sorunlarına eğilmiş ve yoksul ailelerde yetersiz beslenen çocukların beslenmesine yönelik destek sağlamıştır (Akgün ve Ulugtekin, 2001, s.264-265). 1930'lu yıllarda çocukların korunmasına yönelik muhtaç çocuklar alanında doğrudan faaliyet gösteren Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Kızılay'ın çalışmaları okullar aracılığıyla

⁹ Bu yarışma ile sağlıklı ve iyi bakılmış çocukların topluma örnek olması sağlanmıştır. *Akşam*, 28 Nisan 1933.

desteklenmiştir.¹⁰ (Karatay, 2007, s.169). Cemiyetin kuruluşunda öncü olan ve uzun yıllar başkanlık görevinde bulunan Dr. Fuad Umay'ın¹¹ girişimleri ve yapılan bağışlarla kısa sürede büyük gelişmeler yapılmıştır (Umay, 2003; Akın, 2000; Kayra, 2006). Yoksullukla mücadele kapsamında ihtiyaç sahiplerinin tespiti ve gerekli sosyal yardımların sağlanması hususunda, Bakanlar Kurulu kararı doğrultusunda belediyeler görevlendirilmiştir. Belediyelerin sosyal yardım görevi 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir (*Resmî Gazete*, 14 Nisan 1930, S.1471). Kanun uyarınca belediyelere; okulların sağlık hizmetlerini yürütmek, hamamlar inşa etmek, bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek, ilk yardım teşkilatları oluşturmak, hastane, dispanser, süt çocuğı muayenahaneleri, huzurevleri ve doğumevleri kurmak ve yönetmek, ayrıca ebe istihdam etmek gibi görevler verilmiştir. Çocukları doğrudan ilgilendiren görevler arasında ise kimsesiz çocukların korunması ve gözetilmesi ile yoksul ailelerin çocuklarına beslenme, giyim, sağlık, barınma ve eğitim hizmetlerinin sağlanması yer almaktadır (*Cumhuriyet*, 26 Eylül 1931; Sarıkaya, 2011; Çavuşoğlu, 2005). 1935'te Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu adını alarak resmiyet kazanması çok önemli adım olmuştur. Türk çocuğunun beden ve ruhen sağlıklı olması ve sağlıklı yetişmesi için sosyal, hukuki ve ekonomik düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan bu çalışmalar Türkiye'nin çocuk politikasının şekillenmesinde önemli bir zemin olmuştur.

1940'lı Yıllarda Türkiye'de Çocukların Durumu

1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı devam ettiği altı yıl boyunca tüm dünyayı etkilemiştir. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndaki durumu sahip olduğu stratejik konumundan dolayı büyük önem taşımıştır. Bu sebeple savaşın her iki tarafı da (Mihver ve Müttefikler) Türkiye'yi savaşa sokma çabasında bulunmuşlardır. Bu yoğun baskı politikası karşısında Türkiye'nin tutumu savaşın dışında kalmak ve ülkeyi savaşın getirdiğı/getireceğı olumsuzluklardan korumak olmuştur (Sander, 2001, s. 112; Armaoğlu, 2007, s.407). Bu koruma politikalarına rağmen fakir aileler ve onların çocukları savaşın en fazla etkilenenlerinden olmuştur.¹² (Karasubaşı, 2015, s.441-450).

Türkiye'de savaş öncesinde dar gelirli olan ailelerde beslenme imkanları kısıtlı iken savaşın getirdikleriyle birlikte ürünler karaborsaya düşmüş ve fiyatları artış göstermiştir (İlgazi 2019, s.259-267). Bunun sonucunda yaşanan yetersiz beslenme, hastalıkları ve hastalıklara bağlı ölümleri artırmıştır. Hayatta kalanların verdiği mücadele ise çalışma hayatında sayıları artan kadınlarla birlikte çocukların aile bütçesine katkıda bulunmaları ile sonuçlanmıştır. Savaş yıllarında bozulan aile düzeni Cumhuriyet tarihinin en yüksek boşanma oranlarının görülmesine neden olmuştur. Bu bozulan düzen içinde anne ve babası arasında kalan ve ailesine destek olmak için çalışmak zorunda olan çocukların sadece sağlıkları değil eğitimleri de aksamıştır. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel kimsesiz çocuklar hakkında Başvekaletle sunduğı yazısında kimsesiz çocukların eğitim ve terbiyesinin tüm ulus için önemi olduğunu ve bu meselenin hükümet tarafından yapılacak girişimlerle çözülebileceğini ifade etmiştir (BCA., 30.10.0.0/174.201.6/2). Bu dönemdeki önemli bir girişim Kazım Zafır öncülüğünde gerçekleşmiştir. Zafır'ın öncülüğünde açılan müessese kısa ömürlü olmuş ve raporlarda bu müessesenin genişletilmesine duyulan ihtiyaç belirtilmiştir (BCA., 30.10.0.0/174.201.6/6). Bu raporlara rağmen öneriler istenilen ölçüde yerine getirilememiş ve içinde bulunulan savaş koşullarının da etkisiyle çocuk koruma meselesine sistematik bir çözüm sağlanamamıştır (Akın, 2000, s.103). Aile düzeninin bozulmasıyla sayıları çoğalan evlilik dışı ilişkiler ve bu ilişkilerden doğan çocuklar kimsesiz, sahipsiz bir şekilde ortaya bırakılmışlardır. Savaş sonrası bu ve benzeri olaylardaki artış dikkat çekmiştir.¹³ Devletin ve toplumun devamlılığında çok önemli bir yeri olan çocuk politikası toplumun geleceğini oluşturması bakımından büyük öneme sahip olmuştur. Çocuk devletin ve milletin geleceğı olarak görülmüştür (Metinsoy, 2017, s.462-463; Babalık, 2024a, s.111-126).

1940'lı yıllarda Çocuk Esirgeme Kurumu girişimleriyle kreş ve gündüz bakımevleri açılmıştır. Siyasi kurumlardan destek ve teşvikler alan bu kreş ve gündüz bakımevleri özellikle çalışan ya da çalışmak isteyen

¹⁰ Cemiyet, Kurtuluş savaşı döneminde de kimsesiz çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olmuş ve süt, mama, kıyafet yardımları yapmıştır. Bkz. BCA., 180.9.0/19.96.1; BCA. 30.18.1.1/26.63.18; BCA.30.18.1.1/26.63.10; BCA.30.18.1.1/26.56.16. Savaş sonrası terk edilmiş durumda bulunan bina ve arsalar kimsesiz çocuklara barınma imkânının sağlamak amacıyla kullanılmıştır. BCA. 272.0.0.12/58.154.17.

¹¹ 1855-1963 tarihleri arasında yaşamış hekim, bürokrat ve siyasetçidir. Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kurulması ve gelişiminde önemli katkıları olmuştur. Atatürk tarafından kendisine verilen soyadı, Umay'ın Türk kültüründe çocukları koruduğına inanılması anlamındandır. Umay, 2003.

¹² II. Dünya Savaşı'nda ölen milyonlarca insan arasında hayatını kaybeden milyonlarca çocuğun yaşam imkânı elinden alınmış hayatta kalabilenler de ağır psikolojik sorunlar yaşamışlar ve gerçek bir gelecek sahibi olamamışlardır. Ayrıca II. Dünya Savaşı'nda yapılan soykırım süresince savaşı yaşayan çocuklar tarafından tutulan günlükler yayımlanmıştır. Çocukların savaşı anlattıkları günlükler için bkz. Holliday ,1997, s.329-373.

¹³ Resmi olmayan ilişkilerdeki artış meclis raporlarına da yansımıştır. BCA. 490.1.0.0/266.1061.2/10.

annelerin bu alandaki sorunlarını çözmeye yönelik önemli bir girişim olarak ulusal basında yer almıştır (*Ulus*, 30 Mart 1945). Çocuk Esirgeme Kurumu 1940'lara geldiğinde artan üye sayısı, çalışanları, farklı bölge ve şehirlerdeki girişimleriyle ulusal bir sivil örgüt haline gelmiştir. Bununla birlikte yeterli ve düzenli bir geliri olmadığı için ihtiyaç sahiplerine sınırlı ve sürekli olmayan bir yardım yapabilmektedir (Karatay, 2007, s.182). Çocuklara yardım konusu dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in de gündeminde olmuştur. Bir radyo programı konuşmasında muhtaç çocuklarla ilgili yaptığı açıklama gazetelerde *Muhtaç Yavrulara Yardım* başıyla haber yapılmıştır. Konuşmasında bulunduğumuz her yerde yardıma muhtaç çocukların olduğu ve bu çocuklara sahip çıkmak gerektiğini söylemiş ayrıca bu çocuklara yapılan yardımların hepimizin ruhuna iyi geleceğini eklemiştir (*Son Posta*, 23 Nisan 1943). Ülkenin her yerinde onların ne olacağı belli olmayan bu çocukların sayısı her geçen gün artmıştır (*Vatan*, 4 Haziran 1943; *Tan*, 20 Haziran 1944). Toplumun aydın kesimleri tarafından sosyal mesele olarak görülen çocuk meselesi Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun da köşesinde yer almıştır. *Çocuklarımız* başlıklı makalesinde eğer bir önlem alınmazsa sokaktaki başıboş, kimsesiz çocuk sayısında büyük artış olacağı uyarısında bulunmuştur. Velidedeoğlu, küçük yaşta çalışmak durumunda bırakılan çocukları da ele aldığı yazısında küfelerde yük taşıma, gazete dağıtıcılığı gibi işler yapan çocuklar dışında İstanbul sokaklarında dilencilik yapanlara da sıklıkla rastlandığını yazmıştır (*Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1944).

Çocukların zor ve kötü koşullar altında çalışma hayatına girmesinde artan hayat pahalılığı nedeniyle düşük gelirli ailelerin çocuklarını çalışmaya göndermesi etkili olmuştur. Ayrıca işveren açısından çocuk emeğinin ucuz olması günü kurtarmak adına tercih edilmiştir (*Tan*, 31 Mart 1943; *Cumhuriyet*, 2 Ocak 1944). Sokaklarda sayıları artan kimsesiz çocuklar aynı zamanda potansiyel suç unsuru olarak toplumda yer almıştır. Çocuk suç oranlarında görülen artışların etkisiyle küçük suçluluğu ve sebepleri hakkında bir konferans verilmiştir. İstanbul Hukuk Fakültesi'nde Doç.Dr. Sulhi Dönmezer konuşmasında ülkemizde küçükler tarafından işlenen suçların genellikle hırsızlık, adam öldürme, uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti suçları olduğunu belirtmiştir. Bu suçların önlenmesi için anketlerle başlanacak çalışmaların bir an önce yapılması ve tedbirlerin alınması gerektiğini önemle vurgulamıştır (*Ulus*, 16 Mart 1943).

Sokak çocukları ile ilgili *Tan* gazetesi yazarı Said Kesler bir yazı dizisi hazırlamış ve kamuoyunda konuya ilgi uyandırmıştır (*Tan*, 31 Mart 1943). *Sokaklardaki çocuklarla savaşıma usulleri* başlıklı yazısında şehir sokaklarında sıklıkla rastlanılan sokak çocuklarının sokağa atılmaktan ziyade sokağa doğmuş zavallılar olduğunu vurgulamıştır. Bu çocukların köklerine bakıldığında yüzde yetmişinin babalarının hırsız ya da dilenci olduğunu belirtmiştir (*Tan*, 2 Nisan 1943). Sokak çocuklarına olan duyarlılık Hıfzı Veldet'in de kaleminden bir yazı dizisi ile *Çocuk meselesi* başlığı ile yazılmıştır. İstanbul'da on binlerce çocuğun yoksulluk ve kimsesizlik yüzünden veya evlatlık olduğu veya küçük yaşta ev geçindirme yükünü taşıdığı için okula gidemediğini açıklamıştır (*Cumhuriyet*, 8 Kasım 1944). Çocuk sorununun basında sıklıkla ele alınması ve gündemde olması kamuoyunda konuya olan ilgiyi artırmış ve kamu kurumlarından alternatif öneriler gelmiştir. Bunlardan ilki sivil ve resmî kurumlardan gelen çocukların yetiştirilmesi amacıyla tasarlanan çocuk çiftliklerinin açılması olmuştur (*Cumhuriyet*, 2 Ocak 1944). Bu öneriyle kamuoyunda da gündem olan çocuk meselesinin hem toplumsal düzeni sağlayarak çözülmesi hem de milli ekonomiye katkı sağlaması yönünde çözülmesi hedeflenmiştir. Ancak projenin hayata geçirilmesi ve uygulanması ile ilgili olarak başka kaynaklarda bilgilere rastlanmamıştır (Kocabıyık, 2019, s.82; Karatay, 2007, s.199). Korunmaya ihtiyacı olan çocuk meselesi özellikle sokaklardaki kalabalıkların artmasıyla göz önüne geldikçe farklı kurum ve kuruluşlardan yardım ve kısa süreli de olsa çözümler yapılmaya başlanmıştır. Sokak çocukları meselesi kamuoyunda çocuk sorunlarına olan ilginin artmasının bir sonucu olarak kendini göstermiştir. TBMM'de 1945 yılından itibaren çokça konuşma ve söylem yapılmıştır.¹⁴ (*TBMM Tutanak Dergisi*, 20 Nisan 1945, Dönem 7, C.16, 45. Birleşim, 143-145; İnan, 1965). Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili ilk kanun ancak 1949 yılında yürürlüğe girmiştir (*Resmî Gazete*, 27 Mayıs 1949, S.7217).

Çocuk Dostları Derneği'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Çocuk politikaları her toplumun geleceğine yaptığı yatırım olmuştur. Türkiye'de Cumhuriyet ile birlikte yaşanan köklü değişimlerle birlikte çocuklara yönelik yaklaşımlarda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönemde çocuğun beden, ruh sağlığı ve eğitimi için yapılan çalışmalar Cumhuriyet'in çocuk politikasının temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet'in devraldığı mirasta çocuk, savaş koşullarının yıkıcı etkilerinin en çok görüldüğü kesimlerden biri olmuştur. Savaş bittiğinde başlayan yeniden inşa sürecinde kimsesiz ve korunma ihtiyacı olan çocuklar başta olmak üzere tüm çocuklara yönelik çocuk politikaları geliştirilmiştir. Yapılan

¹⁴ Tescil edilmeyen birleşmeler ve bu birleşmelerden doğan çocukların tesciline gizli kalmış nüfus vakalarının cezasız olarak kaydına dair kanun 30 Nisan 1945'te kabul edilmiştir. *Resmî Gazete*, 8 Mayıs 1945, S.6000.

düzenlemelerle devletin çocuklara yönelik sorumlulukları olmakla birlikte ebeveynler ve toplumun diğerk paydaşları ile iş birliğı girişimleri desteklenmiştir. Bu iş birliğinin gelişiminde önemli bir paydaş Çocuk Dostları Derneğı olmuştur.

II. Dünya Savaşının Türkiye’de en çok hissedildiğı alanlardan biri ekonomik zorluklar savaş bittiğinde de etkisini göstermiştir. Bu durum sosyal politikalara yönelik girişimleri artırmıştır. Süreyya Ağaoğlu’nun yurtdışı ziyaretlerindeki gözlemleri, kendi ülkesindeki izlenimleri ve II. Dünya Savaşı ile birlikte artan çocuk meselesi onun yeni bir arayış içine girmesinde belirleyici olmuştur.¹⁵ (Ağaoğlu, 1946, s.26-28). Bir dernek kurulması ve bu dernek aracılığıyla çocuk meselesine çözüm gündeme gelmiştir. Ağaoğlu, bu derneğin kurulması fikrini yıllar sonra bir röportajda şöyle ifade etmiştir: “Ben, mesleğim gereğı 1947 yılında Amerika’da Çocuk Mahkemeleri’ni gezdim. Ve orada çocuklara gösterilen özen dikkatimi çekti. Türkiye’ye döndüğüm ilk gece Taksim’de sokakta yatan çocukları gördüğümde artık benim için yeni bir dünya görüşü başlamıştı.” (Hürriyet, Kelebek Eki, 23 Nisan 1989, s.1). ÇDD adı altında ilk birleşme 9 Mart 1949’da kurucu üyeler Süreyya Ağaoğlu, Şevket Rado¹⁶ ve İffet Halim Oruz¹⁷ ile birlikte Rezan Tılabar, Safiye Hüseyin Elbi, Nimet Selen, Muhittin Üstündağ, Kazım Zafır’in¹⁸ katılımıyla yapılan toplantıda gerçekleşmiştir (Törenek, 2007, s.390-391; Köse, 2006; Çetinkaya, 2024, s.2363-2391). Süreyya Ağaoğlu’nun başkan, Muhittin Üstündağ’ın ikinci başkan seçildiğı toplantıda derneğin amaçlarını belirleyen bir beyannamenin hazırlanması ve gazetelere yollanması kararı alınmıştır. Ayrıca ilk görevlendirmeler başlatılmış olup İffet Halim Oruz, Hasene İlgaç¹⁹ ve Safiye Hüseyin Elbi’nin²⁰ yurt temini için girişimlerde bulunmaları görüşülmüştür (Karayaman, 2025, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/safiye-huseyin-elbi-1880-1964/?pdf=4064>). Hayırseverlerin bağışının dernek adına kabulü için banka hesabı açılması karara bağlanmıştır (ÇDD, 9 Mart 1949 yönetim kurulu kararları). İlk toplantı sonrası dernek ile ilgili haberler ulusal basında yer almıştır. *Çocuk Dostları Derneğı Bir Beyanname Neşretti* başlıklı haberde derneğin hayırsever vatandaşların desteğini beklediğı tüm kamuoyuna duyurulmuştur. Beyannamede kış günlerinde yarı çıplak karşımıza çıkan kimsesiz çocukların eğer korunmazlarsa yarının azılı canı, hırsız olacağı duyurusu yapılmıştır. Bu sahipsiz çocukların kurtarılması ve bunların topluma faydalı hale getirilmesinin istendiğı Çocuk Dostları Derneğı’nin bu amaçla kurulduğı eklenmiştir. Ayrıca derneğin barındırma yerlerinden başlayarak ıslah evleri, çalışma yerleri kurarak çocukları hem ruhen hem bedenlen kazanmayı hedeflediğı ifade edilmiştir. Dernek yöneticilerinin bu amacı gerçekleştirmek için Türk halkına güvendiğini ve kapılarının destek verecek herkese açık olduğı vurgulanmıştır (Akşam, “Çocuk Dostları Derneğı Bir Beyanname Neşretti”, 11 Mart 1949, s.3).

Kurulduğı günden itibaren Süreyya Ağaoğlu’nun hayatında her yönüyle odak noktası haline gelen dernek çocukların yaşam kalitelerini artırmayı amaçlarken aynı zamanda toplumsal bilincin oluşturulmasını amaçlamıştır. Bu amacı hayata geçirmek için ÇDD, hem kamu hem sivil toplum kuruluşları ile etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşimde Süreyya Ağaoğlu’nun ailesi ve yakın çevresinin önemli destekleri olmuştur. Derneğin ikinci toplantısında yurt için Nuruosmaniye’deki bir yer önerisinde bulunulmuş ve yoksul ve bakımsız çocukların barınma imkânı için metruk durumda bulunan binanın derneğı verilmesi konusunun hem İstanbul Belediyesi’ne hem de Eminönü Kaymakamlığı’na bir yazı ile duyurulmasına karar verilmiştir. Dernekte gönüllü herkesin faaliyette bulunabileceğı belirtilip, dernek çalışmalarına katkı sağlayacak Kazım Zafır ve Şevket Rado’nun dernek yönetiminde bulunması sağlanmıştır. ÇDD benzer amaç içinde bulunan kurum ve kuruluşlarla iş birliğı içinde olmuştur. Bu amaçla Çocuk Esirgeme Kurumu’na ve Türk Talebe Birliğı’ne derneğin amacını anlatan bir yazı yazılması karar bağlanmıştır. Ayrıca İstanbul Valiliğı’ne çocukların çamaşır, elbiselik kumaş ve ayakkabı ihtiyaçlarının bildirilmesi görüşülmüştür.²¹ (ÇDD’nin 19 Mart 1949 yönetim kurulu kararları). ÇDD’nin dördüncü toplantısında Kazım Zafır, çocukların yetiştirilmesi konusunda detaylı bilgilendirme yapmıştır. Kazım Zafır, çocuklar için yapılacak yurdun Tophane’de olması

¹⁵ Çocuk Dostları Derneğı kurulmadan önce çocuklarla ilgili incelemelerde bulunan Ağaoğlu, 1946 yılında hazırladığı kitapta derneğin kuruluşu ile ilgili bazı gözlemlerini aktarmıştır. *Çocuklar İçin Yapılan Yardım Teşkilatı* başlığı altındaki yazısında Londra’da İkinci Dünya Savaşı sırasında kurulan ve savaş bitmesine rağmen kapatılıp kapatılmaması tartışılan çocuk bakım evlerine olan hayranlığını ifade etmiştir. Ağaoğlu, 1946.

¹⁶ 1913-1988 yılları arasında yaşamış yazar, yayımcı, gazeteci. Ayrıntılı bilgi için bkz. Barlas, 2017, s.4-8.

¹⁷ 1904-1993 yılları arasında yaşamış şair, yazar, kadın hakları savunucusu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Köse, 2006, s.1-66.

¹⁸ Sokak çocuklarının koruyucu babası olarak bilinir. 1933-1939 yıllarında Çocukları Kurtarma Yurdu’nun kurucu müdürlüğünü yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çetinkaya, 2024, s.2391.

¹⁹ Dernek için kamuoyundan destek sağlama çalışmalarına en büyük katkı gösteren isimlerden biri Hasene İlgaç’dır. 1902 İstanbul doğumlu olan İlgaç, 1923’te öğretmenliğe başlamıştır. Uzun yıllar devam ettirdiğı öğretmenlik mesleğinin yanında 7. Dönem Hatay ve 8. Dönem Çorum milletvekilliğı yapmıştır. Çok sayıda komisyon ve dernek faaliyetleri bulunan İlgaç 2000 yılında vefat etmiştir. Çetinkaya, 2019, s.1-4.

²⁰ 1882-1964 yılları arasında yaşamış, Türkiye’de hemşireliğin gelişiminde öncü isim. Babalık, 2025, s.277.

²¹ ÇDD, diğerk kurumlarla olan iletişimine ilerleyen tarihlerde devam etmiştir. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Yardımseven Çocuk Yuvaları Derneğı, Türk Kadınlar Birliğı bu kurumlar arasında yer almıştır. Bkz. ÇDD 7 Mayıs 1949, 16 Mayıs 1952 tarihli kararları.

gerektiğini savunmuştur. Bu ısrarda sokakta kalan çocukların özellikle bu bölgelerde bulunması belirleyici olmuştur. Toplantıda burada bulunan uygun arsanın derneğe verilmesi konusunda şehir meclisine başvuru yapılması kararı verilmiştir.²² Nisan 1949'da Tophane bölgesindeki çocuklar tespit edilmeye başlanmıştır (*Cumhuriyet*, 5 Mayıs 1949, s.1). Nuruosmaniye'deki metruk binanın derneğe tahsisi konusunda meclisteki encümen üyelerine mektup yazılması konusunda görüş birliği sağlanmıştır (ÇDD'nin 9 Nisan 1949 yönetim kurulu kararları). ÇDD, topluma yönelik projeler ve farkındalık kampanyaları ile çocukların karşılaştığı zorluklara dikkat çekmiştir. Toplumsal yapının temel dinamiklerine sundukları katkı ile çocukların iyi yaşam hakkının savunmayı ve onların sağlıktan eğitime her türlü ihtiyaçlarını görünür kılmayı amaçlamıştır. ÇDD, tanıtımına katkı sağlamak amacıyla Halide Edip Adivar, Hayriye Kırdar, Dr. Muzaffer Şevki, Dr. Ahmet Şükrü, Sedat Kantoğlu gibi isimlere mektup yazılarak Süreyya Ağaoğlu'nun evinde toplantıya davet edilmelerini kararlaştırmıştır (ÇDD'nin 7 Mayıs 1949 yönetim kurulu kararları). ÇDD, derneğe maddi destek sağlamak için balo, gösteri, konser gibi etkinliklerde aktif rol oynamıştır.²³ ÇDD, henüz ikinci ayında iken Çocuk Esirgeme Kurumu temsilcileri Çiçek Pazarındaki barındırma yurdunu derneğe bırakmaya hazır olduklarını bildirmişlerdir. Bir başka destek Kızılay'dan gelmiş ve Kızılay temsilcileri ihtiyaç halinde kömür, erzak ve ilaç yardımlarının yapılabileceğini duyurmuşlardır (ÇDD'nin 25 Mayıs 1949, 12 Nisan 1974, 8 Ocak 1979 yönetim kurulu kararları).

Süreyya Ağaoğlu'nun ve diğer kurucu üyelerinin sahip olduğu vizyonla ÇDD, sadece yardım faaliyetleri ile sınırlı kalmamış sosyal politikaların şekillenmesine önemli katkı sunmuştur. Bu çalışmalar arasında kamuoyunu bilgilendirme ve politika yapımcılarla iş birlikleri yer almıştır. 1949 yılında Türkiye'de çocukların hukuki haklarının korunması ile ilgili önemli bir gelişme başlamıştır. 23 Mayıs 1949'da çocuğun ve haklarının korunması ile ilgili ilk özel kanun olan 5387 sayılı *Kimsesiz ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun* çıkarılmıştır (*Resmî Gazete*, 27 Mayıs 1949, S.7217; *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1949; *Son Posta*, 24 Mayıs 1949). Korunmaya muhtaç çocuklar konusu Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren hem kamuoyunun hem de yönetimdekilerin gündeminde olmuştur.²⁴ (Aysal, 2016, s.819-834; Gökçe, 1971, s.30-45; Onur, 2005). Kanunun çıkarılma sürecinde 1945'te TBMM'ye kanun teklifinin sunulması ile başlamıştır. Çocuk meselesinin gündem oluşturmada II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan sosyo-ekonomik sorunlarla beraber sokaklarda yaşayan çocuk sayısındaki belirgin artış etkili olmuştur (Karatay, 2007, s.190).

Tasarının meclise taşınmasında öncü isim Dr. Fuat Umay olmuştur (Umay, 2003). 1949 yılında çıkarılan kanun korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili Cumhuriyet tarihi boyunca yapılan ilk yasal düzenleme ve çocuklar için ilk özel kanun olma özelliği göstermiştir. Yapılan yasal düzenleme ile birlikte devletin çocuk meselesini doğrudan sorumluluğu altına aldığı görülmüştür (Kocabıyık, 2019, s.85). Bu kanun çalışması ÇDD'nin gündeminde olmuş ve kanunun ilanı sonrası yapılan ilk toplantıda kanun maddeleri detaylı bir şekilde okunmuştur (ÇDD'nin 8 Haziran 1949 yönetim kurulu kararları). Dernek üyelerinden 8.Dönem milletvekili Hasene Ilgaz kanun hakkında mecliste yaptığı konuşmada *Beden, ruh ve ahlak gelişimi tehlikede olan anasız ve babasız olan çocuğu kanun alıyor. Fakat bazıları öyledir ki, hakikaten himayeye muhtaçtırlar, fakat anası babası vardır. Bunlar ne olacaktır?* ifadelerini kullanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 23.05.1949, 8.Dönem, 19.Cilt, 90. Birleşim, 602). Bu görüş kanunda görülen eksikliğe açık bir eleştiri olmakla birlikte ÇDD'nin kuruluş amacını yansıtmaması bakımından önemli olmuştur.

1950'de çocukların korunmasına dair bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda çocukların korunmasına dair kanuni hükümler, Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile Medeni Kanun'da yer almaktaydı. Bu kanunların ilgili maddeleri raporda toplanmıştır. Umumi Hıfzısıhha Kanununa göre devletin resmi kurumlarında doğum yardımı mecburidir. Hükümet ve belediye tabipleri ve ebeleri fakir kadınlara doğum yardımı zorundadır. Altı çocuklu kadınlara nakdi ödül verilir. Medeni Kanun'a göre velayet altında bulunmayan her küçüğe bir vasi tayin olunur. Borçlar Kanunu'na göre küçüklerle yapılan çıraklık sözleşmesi vasisi tarafından imzalanmadıkça mecburi değildir. Ailesi tarafından bakılmayan çocuklara belediyeler yardım ederler. Bu çocukları ülkenin her tarafında teşkilata sahip olan Çocuk Esirgeme Kurumu Kızılay'ın gençlik kurumu ve aş ocakları, yardım sevenler derneği, okul aile birlikleri ve çeşitli kuruluşlar çocuklara yardımda bulunurlar. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun 23 Mayıs 1949 da kabul edilmiştir. Kimsesiz çocukları himaye ve bir meslek sahibi kılmak bakımından bu kanun önemlidir fakat üzerinde konuşulması gereken konular gerektiği raporda

²² ÇDD'nin 29 Mart 1949 yönetim kurulu kararları. ÇDD, ilk çocuk yurdunu 1949 yılı Haziran ayında Feneryolu'nda tutulmuş bir binada tesis etmiştir. Bkz. İstanbul Ansiklopedisi, 1966, s.4072-4074.

²³ Bu etkinlikler derneğe yapılan bağışların büyük kısmını oluşturmuştur. Bkz. ÇDD 7 Mayıs 1949, ÇDD 30 Mart 1953, ÇDD 16 Mart 1956 yönetim kurulu kararları.

²⁴ 20. yüzyılda yaşanan büyük savaşların ardından çok sayıda çocuk öksüz ve yetim kalmıştır. Savaş sırasında ve sonrasında çocukları korumaya yönelik önemli girişimler olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Babalık, 2024b, 497-514.

belirtilmiştir (Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, *Çocukların korunmasına dair rapor*, 10001_083_031(1950). Çocuklar hakkında yapılan düzenlemeler yakından takip edilirken Haziran ayına gelindiğinde çiçek pazarında yer alan Çocuk Esirgeme Kurumu'na ait yurt binasının ihtiyaçlarını karşılama çalışmaları başlatılmıştır. Yurda almış kişilik kadro üzerinden uygun vasıftaki çocukların kabulü çalışmaları hızlandırılmıştır (ÇDD'nin 29 Haziran 1949 yönetim kurulu kararları). Derneğin yurt bölümü *Çocuk Dostları Derneğinin Yurdu Dün Açıldı* başlığıyla ulusal basında kamuoyu ile paylaşılmıştır (*Akşam*, “*Çocuk Dostları Derneğinin Yurdu Dün Açıldı*”, 19 Mart 1950,s.2). Süreyya Ağaoğlu'nun özel arşivinde Çocuk Dostları Derneği çalışma programı yer almıştır. Programın yılı belirtilmemiş olup hafta içi ve hafta sonu yapılacaklar şeklinde düzenlenmiştir (Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, 10001_020_054).

Tablo 1: *Çocuk Dostları Derneği Çalışma Programı.*

UYGULAMA	SAATLERİ	SÜRESİ (DK.)
Uyanma ve Temizlik	06.00-06.30	30
Etüt	06.30-07.15	45
Kahvaltı	07.15-08.00	45
Okula Gidiş	08.00	..
Okuldan Dönüş	12.00-13.00	60
<i>Öğle yemeği</i>		
Okula gidiş	13.00	
Okuldan dönüş	15.00	
Oyun saatleri (dinlenme)	15.00-16.00	60
Kahvaltı	16.00- 16:30	30
Temizlik	16.30-17.00	30
Etüt (Ders Tekrarı)	17.00-18.00	60
Akşam yemeği	18.00-19.00	60
Temizlik	19.00-20.00	60
Etüt	20.00-21.00	60
Tenefüs	21.00-21.15	15
Etüt	21.15-22.00	45
Uyku	22.00-06.00	
<i>Cumartesi ve Pazar Hafta Tatili</i>		
Uyanma ve Temizlik	08.30-09.00	30
Kahvaltı	09.00-09.45	45
Temizlik ve Oyun	09.45-10.30	15
Etüt	10.30-11.30	60
Oyun saatleri (Dinlenme)	12.30-13.30	60
Yemek	13.30-14.30	60
Temizlik ve oyun	14.30-15.30	60
Etüt	15.30-17.00	90
Oyun saatleri (Dinlenme)	17.00-18.00	60
Etüt	18.00-19.00	60
Yemek	19.00-20.00	60
Temizlik	20.00-21.00	60
Etüt	21.00-22.00	60
Uyku	22.00-06.00	

Not: Cuma günü saat 19:00'dan itibaren televizyon açılır.

Çarşamba ve cumartesi banyo günüdür.

Televizyon yalnız Cuma günleri saatinde açılır Pazar günü saat 19:00'da kapatılır.

Özel günler için yapılacak programlar yukarıdaki çizelge dışında uygulanacaktır.

ÇDD'nin çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde sürdürülebilir bir model olması etkisini göstermiştir. Daha güçlü ve sağlıklı bir toplumun inşasında çocukların sesini duyurmak ve haklarını korumak adına yapılan çalışmalar sonucu 23 Mart 1951'de ÇDD, Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına faydalı dernek statüsünde yer almıştır (BCA. 30.18.1.2/125.23.15). ÇDD, ihtiyaç sahibi çocuklara sahip çıkma politikası ile yola çıktığında derneğin amaçlarını anlatan haberler kamuoyu ile paylaşılmıştır. Derneğin çalışmaları ile birlikte bu haberlerde derneğin neler yaptıkları aktarılmıştır. Hıfzı Topuz'un kaleminden *33 Kimsesiz Çocuk Ölümden Kurtarıldı* başlıklı haberde derneğin 33 çocuğu sahiplendiği yazılmıştır. Dernek Başkanı Süreyya Ağaoğlu derneğin bütün imkanlarını kullanarak kimsesiz çocuklar için propaganda faaliyeti başlattığını ve varlıklı insanların yardıma davet edildiğini açıklamıştır. Bu yardım kampanyası olumlu sonuç verecek olursa daha büyük çocuklar için çocuk barınma yerleri ve kampları kurmaya çalışacaklarını sözlerine eklemiştir. Derneğe kayıtlı üyenin 125 kişi olduğunu belirten Ağaoğlu, üyelerden düzenli bir aidat sağlamanın zorluğunu söylemiştir. Bu yüzden bu sene yapılacak yardım kampanyasının önemini vurgulamıştır. Bütün varlıklı insanlardan arsa, bina, giyecek, yiyecek yardımlarına açık olduklarını ifade etmiştir. Derneğin Başkan Vekili Nimet Selen yaptığı açıklamada:

Derneğimiz kimsesiz çocuklar arasında büyük bir şöbet kazanmış bulunmaktadır. Bugün İstanbul'da korunmaya muhtaç en az 400 çocuk olduğu halde biz maalesef bunlara hiçbir yardımda bulunamıyoruz. Bu çocukların arasına yeni düşen temiz çocuklar olursa eskiler hemen bunları yakalayarak bize getiriyorlar. Aman bu da bizim gibi serseri olmasın, ne olur bunu himaye edin yurda alın diye yalvaran nice çocuklara rastladık, demiştir. Çocukların nasihatlerle terbiye edildiği ifade eden Selen, dernek sayesinde çocukların hayata kazandırıldıklarını vurgulamıştır. Atölyede çalışan çocuklar olduğu gibi bir kısmının ticaret lisesi ve terzi lisesi gibi okullara gittiğini hatta hukuk fakültesine giden olduğunu eklemiştir. Askerlik çağı gelen çocukların askerden mektup göndermeleri ve çalıştığı yerden tatil için izin alıp derneğe gelenlerin olması ayrı bir mutluluk kaynağı olmuştur (*Akşam*, “33 Kimsesiz Çocuk Ölümünden Kurtarıldı”, 7 Haziran 1952, s.5). Dernek faaliyetleri devam ederken en çok görüşülen konulardan biri derneğin daha geniş kitlelere tanıtılması olmuştur. Tanıtımı artırmak amacıyla radyo ile görüşmelerin yapılması, afiş ve el ilanı hazırlanması ve Nazlı Tıbar önderliğindeki propaganda kolunun çalışmalarını artırması gündem olmuştur (ÇDD'nin 20 Nisan 1951, 23 Mayıs 1952, 30 Nisan 1954, 5 Nisan 1956 yönetim kurulu kararları). Bu propaganda çalışmaları ile beraber dernek yöneticilerinin girişimlerinde Suna Kan, Leyla Gencer hatta ilerleyen tarihlerde Zeki Müren gibi isimlere mektup yazılarak dernek adına yardım konserleri vermeleri için iletişime geçilmiştir. Bu girişimler sonrası konser vb. faaliyetlerden dernek yararına önemli gelirler elde edilmiştir (ÇDD'nin 8 Nisan 1955, 25 Ekim 1959, 3 Kasım 1966 yönetim kurulu kararları). Çocuk Dostları Derneği, derneğe gelir sağlamak amacıyla çeşitli organizasyonlar, çay davetleri vb. faaliyetlerde bulunmuştur. Çocuk Dostları Derneği Gelir Kolu, Beynelmül Brüksel Fuarında sergilenmek üzere hazırlanan Olgunlaşma Enstitüsünün Kadın Elbiseleri Koleksiyonunu Brüksel'den önce İstanbul'da bir çay daveti ile sunmuşlardır. Davete sadece İstanbul'dan değil Ankara'dan da katılım olmuş ve iyi bir gelir elde edilmiştir (*Akıs*, Cemiyet, 24 Mayıs 1958, s.1). Derneğe destek olmak amacıyla yapılan etkinlikler arasında tiyatro gösterileri yer almıştır. *Çocuk Dostları Yuvasına Muammer'in Temsili* başlığıyla verilen haberde Muammer Karaca Tiyatrosu'nun ilk günü yapacağı etkinlik Çocuk Dostları Derneği'ne tahsis edilmiştir (*Akşam*, “Çocuk Dostları Yuvasına Muammer'in Temsili”, 13 Mart 1955, s.3). *Sevap İşlemek Fırsatı* başlıklı haberde Şevket Rado ÇDD'nin tanıtımını yapmıştır. Derneğin kuruluş amacı köprü altında ya da hamamlarda yatan terk edilmiş çocukların bir kaçını olsun kurtarmak olarak açıklanmıştır. Bu davanın başaramayacak kadar büyük olduğunun dernek yöneticilerinin de bilincinde olduğu fakat yine de *başaramayacağımız dava ile ne diye uğraşalım demedikleri* açıklanmıştır. Dernek topluma kazandırılan her bir çocuğu büyük fayda olarak görmüştür. Derneğin maddi imkansızlıklar nedeniyle karşılaştığı zorluklara yer verilen yazıda Rado, terkedilmiş çocukları hapis haneye gitmeden önce kurtarmanın ve topluma kazandırmanın en büyük sevap olduğunu yazarak kamuoyu vicdanına seslenmiştir (*Akşam*, 23 Mart 1955, s.3). ÇDD, çocukların barınma ve beslenme ihtiyaçları dışında sosyal ihtiyaçlarının karşılanması girişimlerinde de bulunmuştur. Derneğin toplantısına Mithatpaşa Spor Klübü idare heyeti temsilcileri davet edilerek çocukların spor kulübüne kabul edilmeleri için görüşmeler yapılmıştır (ÇDD, 1 Haziran 1956 yönetim kurulu kararları). Çocuk tiyatroları ile görüşmeler yapıp dernekteki çocuklara sanat faaliyetlerine katılma imkânı sağlanmıştır (ÇDD, 5 Kasım 1960 yönetim kurulu kararları). Çocukların meslek öğrenmeleri amacıyla marangozluk imalathanesi açılması kararı alınmıştır (ÇDD, 13 Ağustos 1951 yönetim kurulu kararları). İmalathane açıldıktan sonra malzeme alımı, yenilenmesi ve mesleğin öğretilmesi konuları yakından takip edilmiştir (ÇDD, 28 Ekim 1954 yönetim kurulu kararları).

Hasane Ilgaz, hem meclis konuşmalarında hem gazete ve dergilerdeki yazılarında çocuk konusunu en çok işleyen isimlerden biri olmuştur. 1955 yılında kaleme aldığı *Çocuk Suçlarının Sebebi ve Çocuk Dostları Derneği* başlıklı yazıda kamuoyunda herkesin vicdanını rahatsız eden bir gelişmeden suç işleyen çocuklardan bahsetmiştir. Yazısında yapılan incelemelere yer veren Ilgaz, çocuk suçluluğundaki temel sebebin düzenli bir aile yaşantısı olmamasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Ekonomik nedenlerden dolayı babanın uzun süre evden ayrı başka şehirlerde çalışmak durumunda kalması, annenin geçim için uzun süre dışarıda kalması, boşanmalar, evde olup yaşanan sorunlar, üvey anne veya babadan kötü muamele gibi durumlar nedeniyle çocuklar başta hırsızlık olmak üzere çeşitli suçlara karışmıştır. Bu durumda kalan çocuklar normal bir şekilde büyümeleri için gerekli olan sevgiyi, bakımı ve ilgiyi bulamadıklarından çok geçmeden huysuz, kendini idare edemeyen, kötü bir çocuk meydana gelmektedir. Bu sebeple okuldan kaçmak, evden kaçmak, geceleri dışarıda geçirmek, hırsızlık gibi hareketlerle kendini göstermektedir. Cezaevlerindeki suçlu çocuklar çoğunlukla bunlardır. Bunların dışında sokak çocuğu olarak anılan köprü altlarında yaşayan çocuklar dilenerek ya da hamallık yaparak perişan bir şekilde sokaklarda dolaşmaktadırlar. Kimsesiz ve sahipsiz çocukları topluma kazandırmak, onlara barınma imkânı sunmak için kadrosu 35-40 kişiden oluşan Çocuk Dostları Derneği kurulmuştur. Derneğe çocukların okula gitmesi, yaşı uygun olanların çalışması, sanat öğrenmesi için çaba göstermiştir. Kısıtlı maddi imkânı olan derneğin çocukları ara sıra şehir çevresinde gezmeye götürmesi yazar tarafından unutulmayacak bir peri masalı yaşamalarına benzetilmiştir (Hasane Ilgaz

Özel Arşiv Koleksiyonu, 100002_005_482). Ilgaz, *Çocuk Suçluluğu: Sebepleri ve Çareleri, Çocuk Suçlular, Sebepler ve Çözümleri, İngiltere Örneği* başlıklı yazısında suç işleyen çocukları cezalandırmadan önce suçu neden işlediklerinin araştırılması gerektiğini savunmuştur. Çocuğu suça sevk eden yalnızlık, ilgisizlik ve şefkatsizlik olarak belirtilmiştir. Konu ile ilgili İngiltere’de yapılan bir araştırma örneği verilmiştir. Buna göre 9 yaşındaki suç işleyen çocukların ortak özelliğinin anne ve/veya babası tarafından terk edildikleri, kavga ve geçim sıkıntısı sorunlarının olduğu görölmüştür. 14 yaşındaki suç işleyen çocuklar da benzer şekilde aile düzensizlikleri ortak özellikleri olmuştur (Hasene Ilgaz Özel Arşiv Koleksiyonu, 10002_005_484, (06.10.1958). 1956 yılına gelindiğinde çocukların daha iyi şartlarda yetişmelerinin sağlanması için fiziki koşulları daha iyi olan bir yurt binası arayışı başlamıştır (ÇDD’nin 5 Nisan 1956 yönetim kurulu kararları). Yurt binası için girişimler yapılırken aynı zamanda yurttaki bulunan çocukların battaniye, giyim, yastık, çarşaf vb. ihtiyaçlarını hayırseverlerden ve sosyal kurumlarla sağlanan bağışlarla karşılanması için idari heyetin görevlendirmeleri olmuştur.²⁵ (ÇDD, 29 Kasım 1956 yönetim kurulu kararları). ÇDD, himayesinde bulunan çocukları bir yemek etrafında birleştiren organizasyonlar yapmıştır. ÇDD’nin bayram dönemlerinde çocuklara ufak hediyeler alması, hatta bayram harçlıklarını vermesi derneğin aile ortamı olarak görölmesinde etkili rol oynamıştır.²⁶ (ÇDD, 5 Nisan 1956, 25 Mayıs 1961, 9 Haziran 1967 yönetim kurulu kararları). Çocukların eğitimleriyle yakından ilgilenen ÇDD, ilk ve ortaokulu bitirenler arasında okumaya devam edecek çocukları devlet yatılı okullarına yerleştirme politikası izlemiştir (ÇDD, 5 Ağustos 1960 yönetim kurulu kararları).

Atölyelerde çalışan çocukların mesleki gelişimleri de yakından takip edilmiştir (ÇDD, 2 Şubat 1961, 8 Eylül 1967 kararları). Derneğe olan desteğini her fırsatta gösteren Hasene Ilgaz, dernek sayesinde bir zamanlar kimsesiz ve serseri olarak anılan çocukların şimdi tertemiz kıyafetli, taranmış saçlı ve her yönüyle bakımlı olmalarının herkesi çok sevindirdiğini ifade etmiştir. *Çocuk Dostları Derneği Ne İstiyor?* başlığını koyduğu yazısında derneğe yapılacak bağışlarla derneğin atölye projesinin rahatlıkla hayata geçirilebileceğini eklemiştir (Hasene Ilgaz Özel Arşiv Koleksiyonu, 10002_004_303. (4.02.1956). ÇDD’nin onuncu yılı dolayısıyla bir yazı kaleme alan Hasene Ilgaz, *Bir Derneğin X. Yılı* yazısında kapıda dernek çocukları tarafından saygılı bir şekilde karşılanışlarından itibaren derneğin her yönüyle insan emeğini azmini ve sabrını davetlilere gösterdiğinden bahsetmiştir. 10 yıllık zamanda 40 Çocuklu bir yurdun çalışmalarını görme fırsatını elde ettiklerini aktarmıştır (*Yeni İstanbul*, “Bir Derneğin X. Yılı”, 26 Haziran 1959, s. 2). 1960 yılında Ayazağa’daki arsa belirlenmiş ve inşaat için girişimler başlatılmıştır (ÇDD, 15 Kasım 1960 yönetim kurulu kararları). Yurt için başlatılan kampanya sürecinde vilayetten gerekli izinler alınmış ayrıca yurt inşaatı için kampanya çalışmaları sürdürölmüştür.²⁷ (ÇDD 25 Nisan 1961, 22 Mart 1962, 9 Kasım 1962, 8 Ocak 1963, 4 Mayıs 1964 yönetim kurulu kararları). Çalışmalar devam ederken 19 Ağustos 1966’da yaşanan Varto depremi²⁸ sonrası ÇDD, sekiz çocuğun yurda alınmasını kararlaştırmıştır (ÇDD, 29 Eylül 1966 yönetim kurulu kararları). Bu çocuklardan bazıları Turizm Bankası idaresindeki turizm otelcilik kurslarına yönlendirilmiş ve bir meslek öğrenmeleri sağlanmıştır (ÇDD, 15 Ekim 1968 yönetim kurulu kararları). ÇDD, sağlık sorunları yaşayan çocukların hastane tedavi sürecinde maddi desteklerde bulunmuştur. Avrupa’da tedavi görmesi gereken bir çocuğa 500.000 TL (ÇDD, 27 Aralık 1966 yönetim kurulu kararları), Almanya’da tedavisi devam eden bir çocuk için 1000 TL gönderilmesi (ÇDD, 22 Eylül 1967 yönetim kurulu kararları), lösemi tedavisi gören bir çocuğa 5000 TL yardım (ÇDD, 15 Aralık 1967 yönetim kurulu kararları) doğuştan hasta olan bir çocuğa tedavisi için her ay 200 TL verilmesi kararlaştırılmıştır (ÇDD, 28 Nisan 1968 yönetim kurulu kararları). 1967 yılında yurdun bir an evvel açılması için çalışmalar hızlandırılmıştır. 25 Kasım 1967’de yurt açılışı yapılmıştır (ÇDD, 25 Kasım 1967 yönetim kurulu kararları). Yurt faaliyetlerine devam ederken ortaya çıkan ihtiyaçlar, görölen eksiklikler de giderilmeye çalışılmıştır (ÇDD, 25 Mayıs 1968 yönetim kurulu kararları).

ÇDD, bünyesinde dernek ihtiyaçlarını karşılamak için sebze ve meyve yetiştiriciliği yapmış, kurulan tavuk çiftlikleri ile düzenli gelir imkânı elde edilmiştir. Derneğe yapılan yardımlarla çocukların daha iyi koşullarda bir hayata sahip olmalarına aracılık edilmiştir. Bu yardımlar sadece yurt içinden vatandaşlardan

²⁵ Örneğin erzak toplanması için Süreyya Ağaoğlu başkanlığında girişimlerin artırılması kararlaştırılmıştır. Bkz. ÇDD, 30 Nisan 1954 yönetim kurulu kararları. Battaniye talebi için Milli Müdafaa Vekaletine mektup yazılması kararı alınmıştır. Bkz. 6 Ocak 1956 yönetim kurulu kararları. Vahid Ağaoğlu’na paltoluk kumaş için mektup yazılması, bahariye mensucat fabrikasından battaniye istenmesi için mektup yazılması kararı alınmıştır.

²⁶ Bayram ve yılbaşı eğlencelerinde yurttaki bulunan çocukların aileleri de davet edilerek yılbaşı yemeği, hediye ve harçlık verilmiştir. ÇDD, 29 Aralık 1967 yönetim kurulu kararları.

²⁷ Yurdun açılması 25 Kasım 1967’de gerçekeşmiştir. ÇDD, 3 Kasım 1967 yönetim kurulu kararları.

²⁸ Varto’da 2.101 kişi hayatını kaybettiği depremde 1.246 kişi yaralanmış, çok sayıda bina ağır hasar görmüştür. 5.306 bina ya yıkılmış ya da ağır hasar görmüştür. Varto’da deprem sonrası sosyo-ekonomik hayatın olumsuz etkileri uzun yıllar etkisini göstermiştir.

olmamış yabancı destekçiler de olmuştur. Karamürsel'deki Amerikan Üssünden gelen ziyaretçiler yılbaşı programı kapsamında çocuklara yemek ve hediyeler getirmiş, gönüllü çalışmalarını desteklemiş ve derneğe bağışta bulunmuştur (ÇDD, 7 Ocak 1974 yönetim kurulu kararları). ÇDD, sadece barınma değil eğitim (ÇDD, 31 Ekim 1975 yönetim kurulu kararları), sosyal geziler ve düzenlediği kamplarla çocukların çok yönlü yetişmesine katkıları sağlamıştır (ÇDD, 17 Ocak 1978, 20 Nisan 1978, 7 Nisan 1980 yönetim kurulu kararları). ÇDD'nin kuruluş amaçları arasında suç işleyen veya suça meyilli çocukların kazanılması yer almıştır. Süreyya Ağaoğlu Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri'nin açılması konusunda çok önemli girişimlerde bulunmuştur. Çocuk Mahkemeleri ile ilgili çalışmalarına önce yurt dışında yaptığı ziyaretler sırasında topladığı kitap, kanun ve araştırma yazılarını çevirerek başlamış²⁹, daha sonra Çocuk Mahkemeleri Kanunu Tasarısı'nı hazırlamıştır (Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, 10001_30_005). Yapılan girişimler sonucu 1979'da Çocuk Mahkemeleri Kanunu çıkarılmıştır.³⁰ (Resmî Gazete, 21 Kasım 1979, S.16816).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tarihin farklı dönemlerinde kurulan toplumların en büyük ortak özelliklerinden biri sağlıklı, güçlü ve toplumun devamını sağlayabilecek yeterlilikte bir kuşak yetiştirme gayretleri olmuştur. En genel tanımıyla *insan yavrusu* olarak tanımlanan çocuk temel ihtiyaçlarının karşılanması bakımından bir yetişkinin korumasına muhtaçtır. Modern toplum yapısında çocuk koruma politikalarının düşünsel ve eylemsel temeli Batı toplumlarında Sanayi Devrimi sonrasında gerçekleşmiştir. Ülkemizde sanayileşmenin Avrupa'dan yaklaşık yüz yıl gecikme ile ortaya çıkması modern anlamda çocuk koruma politikalarındaki gecikmenin önemli sebebi olmuştur. Bununla birlikte 20. yüzyılda yaşanan savaşların ağır bilançosu savaşlar ve göçler nedeniyle öksüz ve yetim kalan çocukların devlet himayesine alınması çalışmalarını başlatmıştır. Osmanlı Devleti'nde uygulanan kimsesiz çocukları koruma politikaları Cumhuriyet dönemi çocuk koruma politikalarının temeli olmuştur. Türkiye'de Himaye-i Etfal Cemiyeti ile başlayan ve 1934'te isim değişikliğine giderek Çocuk Esirgeme Kurumu ile devam eden süreç devlet sorumluluğunda çocuk koruma politikasının karşılığı olmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan sosyo-ekonomik sorunların aileler ve çocuklar üzerindeki etkileri *sokak çocuğu* olarak anılan çocukların sayısında artış yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Bu sürecin etkisiyle Türkiye'de çocuk politikalarının gelişiminde toplumsal değişimlerin ekonomik dinamikleri belirleyici özellik göstermiştir. Çocukları koruma misyonu Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından üstlenilmiş olmakla birlikte çoğu zaman ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığı kabul edilmiştir. Bu amaçla devlet kurumları sivil toplum kuruluşları ile olan iş birliklerini destekleyen bir tutum izlemiştir. Çocuk Dostları Derneği, bu ihtiyaç duyulan ortamda sadece korunma değil sokak çocuklarının sağlıklı bir fiziki ortamda büyümelerini, eğitimlerini ve geçimlerini sağlayabilecekleri bir mesleğe sahibi olmalarını sağlayabilecekleri iş kolunda gelişmelerini hedefleyen bir dernek olma özelliği göstermiştir. 1949 yılında Süreyya Ağaoğlu önderliğinde kurulan dernek, üyelerinin özverili çalışmaları ile himayelerine aldıkları çocukları hayata kazandırmayı ve iyi vatandaş olmalarını sağladıkları aile ortamı ile başarmışlardır. Süreyya Ağaoğlu, ÇDD'yi hayatının merkezine alarak ömrünün sonuna kadar çocukların yaşam kalitelerinin artırılmasının yanında çocuk meselesinde toplumsal bilincin oluşumuna önemli katkılar sunmuştur.

²⁹Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Juvenile Court Standards, Çocuk Bürosu tarafında atanan komitenin raporu ve çocuk bürosu ve ulusal denetimli serbestlik derneğinin himayesinde düzenlenen bir konferans tarafından kabul edilen araştırma yazısı. Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, 10001_103_054; Age Of Criminal Responsibility, Venezuela Hukukçu Kadınlar Derneği adına Ana Mercedes Castillo Graterol ile Rebeca Gieta tarafından hazırlanmış, Çocuklar İçin Yasal Koruma Sözleşmesi ve Cezaî Sorumluluk Yaşı Hakkında Rapor, 10001_014_012; Juvenile Court Act: No.215 (House Bill No.30), Çocuk Mahkemesi Yasası, Gürcistan Yasaları 1951, 10001_103_047; Youth Correction Authority Act, Suç İşleyen Çocuklar Üzerine Yazılmış Araştırma Yazısı, 10001_103_053, (22.06.1940). Juvenile Court Standards, Çocuk bürosu tarafında atanan komitenin raporu ve çocuk bürosu ve ulusal denetimli serbestlik derneğinin himayesinde düzenlenen bir konferans tarafından kabul edilen araştırma yazısı, 10001_103_054(1948); Juvenile court laws in foreign countries, Yabancı Ülkelerdeki Çocuk Mahkemesi Kanunları İle İlgili Yazı, 10001_104_022 (1951); A guide to child labor provisions of the fair labor standards act (The federal wage and hour law), Adil Çalışma Standartları Yasasının Çocuk İşçiliği Hükümlerine İlişkin Bir Rehber, 10001_105_060 (1951); Public Health And Maternity And Child Protection In The U.S.S.R. , M. D. Kovrigina'nın, Sovyetler Birliği'nde Halk Sağlığı, Annelik Ve Çocuk Koruma Hakkında Hazırladığı Rapor, 10001_080_064 (1956); Avoiding Behavior Problems, Davranış Problemleri İle İlgili Yazılmış Araştırma Yazısı, 10001_107_004 (1945); Gladys Denison Day tarafından yazılan kitap, Home Finding: The Placement of Children in Families adlı Gladys Denison Day tarafından yazılan kitap, 10001_098_010 (1951); 1951 yılı çocukların suç istatistiği, 1951 yılında kız çocukları ve erkek çocuklarının işlediği suç istatistiklerini içeren rapor, 10001_042_011 (1951); Benelüks memleketlerinde ve Fransa'da çocuk suçluluğu ile savaş hakkında rapor, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Umum Müdür Muavini ve Adli Sicil Müdürü Dr. Reşat D. Tesal imzalı, çocuk suçluluğu ile savaş konusunda Benelüks ve Fransa'da yapılan incelemeleri içeren rapor, 10001_090_043(24.02.1950).

³⁰ Kanuna göre 5 yıl içinde her il ve ilçe merkezinde çocuk mahkemesi kurulacaktı. Ancak bu hüküm bir türlü uygulanamadı. 1987 yılına gelindiğinde Adalet Bakanlığı'nın talimatına göre İstanbul, İzmir, Ankara ve Trabzon'da pilot uygulama olmak üzere Çocuk Mahkemeleri kurulacağı kararı alındı.

Süreyya Ağaoğlu, kadınların hukuk eğitimi almasına izin verilmediği bir dönemde dünyaya gelmiş ve yapmış olduğu girişimlerle İstanbul Hukuk Fakültesi'ne ilk kayıt yaptıran isim olmuştur. Türkiye'nin ilk kadın avukatı olan Ağaoğlu'nun bu girişimi Türkiye'deki kadın hukukçuların önünü açmıştır. Ağaoğlu, hukukî çalışmalarının yanında özellikle kadınlar ve çocuklar için yaptığı sosyal girişimlerle anılmıştır. Onun öncülüğünde 1949'da hayata geçirilen ÇDD, kimsesiz çocuklara sahip çıkma ve bu çocukları topluma kazandırma amacı taşımıştır. Yaşları 10-18 arasında değişen erkek çocukların ilerleyen dönemde toplumda sağlıklı bireyler olarak yer aldıkları görülmüştür. ÇDD'nin faaliyetleri tüm toplumu kapsayamasa da özellikle toplumsal sorunlara neden olabileceği öngörülen çocukların elinden tutmuş ve onları insana yakışır bir biçimde hayata dahil etmiştir. Derneğin sosyal projelerle politika oluşturucuları üzerindeki etkisi çocuk haklarının yasal zeminde oluşumu ve gelişimine önemli katkı sunmuştur. 1949 yılında başlatılan bu çabaların sürdürülebilirliği için geliştirilmesi ve derinleşmesi gerekmektedir. Bu konuda devletin oluşturduğu çocuk politikalarında çocuğun yüksek yararının gözetilmesi kalıcı çözüm politikalarına önemli katkı sunacaktır. Çocuğun yalnız temel akademik eğitimi üzerinde değil duygusal ve sosyal açıdan da gelişimini destekleyen girişimler uzun vadeli ve istenilen olumlu yöndeki değişim için önemli olacaktır. Toplumun bilinçlendirilmesi, yerel yönetimlerle sivil toplum örgütlerinin sistematik ve birbirini destekleyici iş birliği içinde olması çocuk politikalarının uygulama kısmında büyük etki yaratacaktır. Çocukların gerçek ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan politikalar çocukların yaşadıkları topluma katılımlarını artırmanın yanında geleceğin inşası içinde önemli bir kilometre taşı olacaktır. ÇDD, kurulduğu günden itibaren yaptığı faaliyetlerle bireylerin ve toplulukların aktif katılımlarının Türkiye'de sosyal politikaların yapılandırılması üzerindeki etkisine örnek olmuştur.

Derneğin kurucusu Süreyya Ağaoğlu, 29 Aralık 1989'da İstanbul'da düzenlenen 'Kadın Hakları ve Çağdaşlaşma' panelinden ayrılırken geçirdiği kaza sonucu yaşamını yitirmiştir. Onun vefatının ardından Çocuk Dostları Derneği, kurucusunun anısını yaşatmak amacıyla faaliyetlerini sürdürmüş; Türkiye'nin birçok yerinde Süreyya Ağaoğlu Kütüphaneleri açılmış, düzenli aralıklarla Süreyya Ağaoğlu Hukuk ve Sanat Ödülleri verilmiş, makale yarışmaları ve öğrenci bursları ile eğitim, kültür ve sanat alanındaki katkılar kurumsallaştırılarak devam ettirilmiştir.

Etik Beyan

"Bir İdealin Peşinde: Süreyya Ağaoğlu ve Çocuk Dostları Derneği" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Süreyya Ağaoğlu Çocuk Dostları derneği ile yapılan ve ek dosya olarak sunulan Arşiv Kullanım Protokolü ile alınmıştır.

Ethical Declaration

During the writing process of the study "*In Pursuit of an Ideal: Süreyya Ağaoğlu and the Association of Children's Friends*" scientific rules, ethical and citation rules were followed. No falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation. The necessary ethics committee permissions were obtained with the Archive Usage Protocol made with the Süreyya Ağaoğlu Children's Friends Association and presented as an additional file.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

Declaration of Conflict

There is no potential conflict of interest in the study.

Kaynakça

1.Arşiv Kaynakları ve Resmi Yayınlar

- BCA. (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Kararlar Daire Başkanlığı)
- BCA. 30.18.1.1/26.63.18.
- BCA.30.18.1.1/26.63.10.
- BCA.30.18.1.1/26.56.16.
- BCA. 30.18.1.2/125.23.15.
- BCA. (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Milli Eğitim Bakanlığı)
- BCA., 180.9.0/19.96.1.
- BCA. (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Toprak İskân Genel Müdürlüğü)
- BCA. 272.0.0.12/58.154.17.

Çocuk Dostları Derneği Yönetim Kurulu Kararları.
Hasene Ilgaz Özel Arşiv Koleksiyonu, Demirbaş: 10002_004_372. (06.06.1957).
Hasene Ilgaz Özel Arşiv Koleksiyonu, Demirbaş: 100002_005_482. (6.03.1955).
Hasene Ilgaz Özel Arşiv Koleksiyonu, Demirbaş: 10002_005_484, (06.10.1958).
Hasene Ilgaz Özel Arşiv Koleksiyonu, Demirbaş: 10002_004_303. (4.02.1956).
Resmi Gazete, 13 Mart 1926, S. 320.
Resmi Gazete, 8 Mayıs 1945, S.6000.
Resmi Gazete, 27 Mayıs 1949, S.7217.
Resmi Gazete, 14 Nisan 1930, S.1471.
Resmi Gazete, 21 Kasım 1979, S.16816.
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_083_031(1950).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_020_054.
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_103_054.
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_014_012.
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_103_047.
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_103_053, (22.06.1940).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_103_054(1948).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_104_022 (1951).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_105_060 (1951).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_080_064 (1956).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_107_004 (1945);
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_098_010 (1951).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_042_011 (1951).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_090_043(24.02.1950).
Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, Demirbaş: 10001_30_005.
TBMM Tutanak Dergisi, 20 Nisan 1945, Dönem 7, C.16, 45. Birleşim, 143-145;
TBMM Tutanak Dergisi, 23.05.1949,8.Dönem, 19.Cilt, 90. Birleşim, 602.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C.13, 24 Eylül 1337, 7.

2.Araştırma, İnceleme ve Telif Eserler

Acar, H. (2011). *Türkiye’de Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*. Ankara: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı.
Ağaoğlu, S. (1946). *Londra’da Gördüklerim*. İstanbul.
Akandere, O. ve Dalda, A. (2018). *Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklar*. Konya: Eğitim Yayınevi.
Akgün, S.K. ve Uluğtekin, M. (2001). *Hilal-i Ahmer’den Kızılay’a II*. Ankara: Kızılay.
Akın, V. (2000). *Bir devrin cemiyet adamı Doktor Fuad Umay*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
Albayrak, H. (1998). Himaye-i Etfal Cemiyeti, *Tarih ve Toplum*, S.52, 31-33.
Alper, S. ve Yıldırım, G. (2013). “Türkiye Cumhuriyeti’nin ve Ankara barosunun ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu”, *Hukuk Gündemi Dergisi*, Atatürk Özel Sayısı.
Araz, Y. (2013). *16. yüzyıldan 19. yüzyıl başlarına Osmanlı toplumunda çocuk olmak*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
Arıkan, E. (2022). *II. Balkan Savaşı ile I. Dünya Savaşı arasında Osmanlı’da çocukluğun politik inşası 1913-1914 (çocuk duygusu ve çocuk dünyası dergileri üzerine bir inceleme)*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Armaoğlu, F. (2007). *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
Aysal, N. (2016). Geçmişten günümüze şehir ve çocuk. İçinde O. Köse (Edt)., *Korunmaya muhtaç çocuklar sorunu: Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti (ss.819-834)*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
Aytekin, H. (2006). *1914-1924 yılları arasında korunmaya muhtaç çocuklar ve eğitimleri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
Babalık, B.B. (2024a). “İkinci Dünya Savaşı yıllarında korunmaya muhtaç çocuklar ve Çocuk Esirgeme Kurumu faaliyetleri”, *Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 111-126.
Babalık, B.B. (2024b). “İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de suçlu (suça sürüklenen çocuklar) hakkında bir değerlendirme (1939-1945)”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 497-514.
Babalık, B.B. (2025). “Türk hemşireliğinin hilalleşen ismi: Safiye Hüseyin Elbi”, *Anasay*, 31, 275-279.
Baranoğlu, T. (1966). Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 18-20.
Bir Ömür Böyle Geçti Sessiz Gemiye Beklerken. İstanbul: YKY.
Bir Ömür Böyle Geçti Süreyya Ağaoğlu, SAEÖV, SAÇDD.
Barlas, A. (2017). *Şevket Rado: Hayatı, sanatı, eserleri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
Büyükkal, I. (2024). Süreyya Ağaoğlu ve Erken Cumhuriyet döneminin modernleşme projesi (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
Cengiz, G. (2019). *II. Abdülhamid dönemi Osmanlı sosyal politikalarında çocuk* (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- Çağlar, D. (1973). Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklar ve eğitimlerine genel bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.VI, S.1, 59-111.
- Çağlar, D. (1982). Atatürk ve Cumhuriyet devrinde korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım ve öğretim olanakları II, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2),1-21.
- Çakır, G. (2023). Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye’de nüfus siyasetinde sağlık politikalarının etkisi, *Sosyal Beşeri Bilimlerde Güncel Araştırmalar I*, Gece Kitaplığı, 1-22.
- Çakır, G. (2019). *Atatürk döneminde çocuk, kadın ve aile algısı* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Çavuşoğlu, T. (2005). *Sosyal hizmetlerin yakın tarihinden sayfalar 1917-1983*. SABEV
- Çetinkaya, S.G. (2019). *Hasene İlgaz’ın TBMM konuşmaları 1944-1950*, İstanbul: Efe Akademi.
- Çetinkaya, S.G. (2024). “Atatürk döneminde çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik bir girişim: Çocukları Kurtarma Yurdu”, *10.Uluslararası Atatürk Kongresi III.Cilt*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2363-2391.
- Çılgın, A.S. (2004). *Genç Cumhuriyetin ütopyası: Gürbüz Türk Çocuğu*. Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.6, 97-119.
- Çıfci, E.G. (2009). Türkiye’de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Aile ve Toplum*, Yıl 11, C.5, S.19,53-65.
- Erkut, Z.E., Balcı, S. ve Yıldız S. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk. *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 17-28.
- Erzen, E.Ü. (1943). *Çocuk davası*. İstanbul: Vakıf Matbaası.
- Genç, Ö. (2016). Çocukların Orta Çağ Avrupa’sındaki yeri. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.1, 241-261.
- Gökçe, B. (1971). *Kimsesiz çocuklar sorunu*. Ankara: T.C. Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayın No:55.
- Güriz, A. (1975). *Türkiye’de nüfus politikası ve hukuk düzeni*. Ankara: Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Halman, T. (1999). Çocuk cumhuriyeti, *Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, Haz. Bekir Onur, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Hatemi, H. (1985). Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde derneklerin gelişimi. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Holliday, L. (1997). *İkinci dünya savaşı ve soykırım çocukları*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- İşıklı, Y.M. ve Karatepe, S. (2016). Türkiye’de çocuğa yönelik sosyal politika uygulamaları ve tarihsel analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, C.7, S.1, 69-100.
- İlgazi, A. (2019). İkinci dünya savaşının iç politikadaki yansımaları: yaşanan siyasi ve ekonomik sorunlar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 259-267.
- İnan, A.N. (1965). *Füli birleşmelerle bunlardan doğan çocukların tesciline dair kanun, yönetmelik ve sözleşmeler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- İstanbul Ansiklopedisi (1966). Çocuk Dostları Derneği. *İstanbul ansiklopedisi*, C.8, İstanbul: Koçu Yayınları.
- James, A. (2001). Yeni çocukluk sosyolojisinde sorunlar, yaklaşımlar ve pratikler. *Dünyada ve Türkiye’de değişen çocukluk*, Yay. Haz. Bekir Onur, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Karabekir, K. (1995). *Çocuk davamız I*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Karakoç, E., Büyükdal, I. (2025). “Türkiye’nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu ve Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme projesi ile etkileşimi”, *Karadeniz Araştırmaları*, XXII/888-912.
- Karasubaşı, İ. (2015). İkinci Dünya Savaşı çocukları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55, 1,441-450.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet dönemi korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin politika oluşum süreci (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karadoğan, U.C. (2009). Çocuk ve çocukluk kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 195-226.
- Kayra, C. (2006). *Bir devrimci doktorun anıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kocabıyık, O. (2019). *Cumhuriyet dönemi çocuk koruma politikaları (1923-1950)* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Köse, E. (2006). *İffet Halim Oruç’un hayatı, sanatı, eserleri* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kurt, A. (2016). Düünden bugüne Türkiye’nin toplumsal yapısı. İçinde M.Zencirkıran (Edt.). *Düünden bugüne Türk ailesi* (ss.337-346), Bursa: Dora Yayıncılık.
- Metinsoy, M. (2017). *İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye- gündelik yaşamda devlet ve toplum*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Meydan Larousse (1970). Çocuk. *Meydan Larousse ansiklopedisi*. İstanbul: Meydan Gazetecilik.
- Nuhoglu, H. Y. (1993). Darüleytam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Okay, C. (1998). *Osmanlı çocuk hayatında yenileşmeler 1850-1900*, İstanbul: Kırkambar.
- Onur, B. (2005). *Türkiye’de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge Yayıncılık.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, tarih ve toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ortaylı, İ. (2001). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Pan Yayınları.

- Özcan, Ö. (2017). Orta Çağ'dan erken modern döneme çocukluğun tarihsel gelişimi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C.2, S.4, 91-126.
- Özmen, S. ve Sansar, F.M. (2023). 100 yılın hikayesi: Türk İstiklali (Milli Egemenlik) ve Cumhuriyete giden süreç. *History Studies*, C.15, Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı, s.337-352.
- Öztan, G.G. (2019). *Türkiye'de çocukluğun politik inşası*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, H. ve Emiroğlu A. (2022). Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Erken Cumhuriyet dönemi çocuk yetiştirme politikaları, *Lokman Hekim Dergisi*, 12(3), 565-578.
- Reçberoğulları, A. (2009). *Atatürk dönemi çocuk politikası* (Doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bursa.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 2, 43-56.
- Salim, M. (2011). *Geçmişten günümüze Türkiye'de çocuk koruma politikaları ve sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sander, O. (2001). *Siyasi tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarıkaya, M. (2004). II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de kimsesiz çocuklara yönelik kapsamlı bir proje. *Atatürk Dergisi*, 4(1), 189-202.
- Sarıkaya, M. (2005). *Türkiye Himaye-i Eftal Cemiyeti 1921-1935* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Sarıkaya, M. (2011). *Türkiye Himaye-i Eftal Cemiyeti 1921-1935*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Soydan, A. (2003). Darüşşafaka tarihinden kesitler. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 3, 249-268.
- Şeker, K. (2015). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917-1981)* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, M. (1994). Çocukluk: dün ve bugün. *Toplumsal Tarih'te Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2016). *İktisadi politika ve uygulamalarıyla II. dünya savaşı Türkiye'si*, C.2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, G. (2011). *Sıhhiye ve Muavenet-i İhtimaiye Vekaleti'nden Sağlık Bakanlığı'na (1920-2000)* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Toplumsal Tarih'te Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993*, Yay. Haz. Bekir Onur, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toprak, Z. (2017). Erken Cumhuriyet, nüfus sorunu ve çocuk ölümleri. *Toplumsal Tarih*, S.281, 22- 31.
- Törenek, M. (2007). *İslam Ansiklopedisi*, C.34. Şevket Rado. İstanbul: İslam Ansiklopedisi.
- Umay, M.F. (2003). *Bir devrimci doktorun anıları*, Haz. Cahit Kayra, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uslu, D. (2002). Türkiye'nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu'nun kadın ve çocuklarla ilgili faaliyetleri. *Vakanüvis*, C.7, S.2, 1064-1081.
- Ülgen, C. ve Ongun, C. (2000). *Hukukun öncü kadını avukat Süreyya Ağaoğlu*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Ünal, V. (2012). Osmanlı'nın son dönemlerinde korunmaya muhtaç çocuklar için kurulan sosyal hizmet kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.36, S.2. 1-127.
- Yaşar, H. ve İzmir, B. (2023). Çocukları yaşat ki yaşasın devlet: Erken Cumhuriyet döneminde çocuk ölümleriyle mücadele. *DTCF Dergisi* 100. Yıl Özel Sayısı, 142-166.
- Yazıcı, N. (2007). Osmanlılarda yetimlerin korunması üzerine bazı değerlendirmeler. *AÜİFD XLVIII* S.1, 1-46.
- Yıldız, Ö. (2019). II. Dünya Savaşı'na genel bir bakış. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.12, 62-75.
- Yörükoğlu, A. (1984). *Değişen toplumda aile ve çocuk*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

3. Süreli Yayınlar

- Akıs*, Cemiyet, 24 Mayıs 1958.
- Akşam*, 28 Nisan 1933.
- Akşam*, 11 Mart 1949.
- Akşam*, 19 Mart 1950.
- Akşam*, 11 Temmuz 1952.
- Akşam*, 7 Haziran 1952.
- Akşam*, 13 Mart 1955.
- Akşam*, 23 Mart 1955.
- Cumhuriyet*, 26 Eylül 1931.
- Cumhuriyet*, 2 Ocak 1944.
- Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1944.
- Cumhuriyet*, 8 Kasım 1944.
- Cumhuriyet*, 5 Mayıs 1949.
- Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1949.
- Hürriyet, Kelebek Eki*, 23 Nisan 1989.
- Son Posta*, 23 Nisan 1943.
- Son Posta*, 24 Mayıs 1949.
- Tan*, 31 Mart 1943.
- Tan*, 4 Nisan 1943.
- Tan*, 2 Mart 1943.

Tan, 31 Mart 1943.

Tan, 2 Nisan 1943.

Tan, 20 Haziran 1944.

Ulus, 16 Mart 1943.

Ulus, 30 Mart 1945.

Vatan, 4 Haziran 1943.

Yeni İstanbul, 26 Haziran 1959.

4. İnternet Kaynakları

Sarıkaya, Makbule. (2023). [Erişim: 10.08.2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-himaye-i-etfal-cemiyeti/?pdf=3303>]

Karayaman, Mehmet. "Safiye Hüseyin Elbi", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/safiye-huseyin-elbi-1880-1964/?pdf=4064> E.T.10.01.2025.

<https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/> E.T.11.01.2025.

EXTENDED ABSTRACT

The perspective of societies established throughout history towards children has been influenced by the social, economic and cultural developments in the periods and has shown positive or negative changes over time. It has been observed that the concept of child/childhood has been attributed different meanings according to the characteristics of societies. In the Middle Ages, children were referred to as 'small adults' and sometimes as "incomplete adults". This naming was important in terms of reflecting the perspective of the child. The earliest discovery of childhood is dated back to the XIIth century. However, in the XV. and XVI. centuries, differentiations were observed in the meaning attributed to the child. The works of Philippe Aries (Philippe Aries, *Centuries of Childhood*, Pimlico, 1996) were effective in the awareness of the concept of child. The respect for the individual that started in Europe with the Age of Enlightenment brought about great changes in family relations and the perspective of the child. The increase in economic prosperity, the development of the printing press and the increase in the literacy rate were the main factors in the formation of the modern understanding of childhood in the 17th century. Jean-Jacques Rousseau advocated respect for the child and childhood. He advocated an education based on recognising the child, where the child is free and his/her own experience is given importance. This understanding led to the beginning of the modern period in the view of the child and childhood. It has been observed that the old understandings of children have changed over time. Intellectuals of the world of thought such as Voltaire and Diderot endeavoured to make all societies adopt the concept of child in the modern sense. With the new era, the freedom and education given to children made significant contributions to the development of the child. In addition to all these developments, children faced a new problem with the Industrial Revolution. With increasing colonial activities, children were employed as cheap labour in factories. In industrialised countries, children from poor families started to be employed/worked from an early age. Children, who experienced the great effects of the socio-economic changes in the society, were among the groups most affected by the great wars of the twentieth century. Children in the Ottoman Empire did not go through great difficulties as in European countries. However, the negativities brought about by the difficult process experienced by the state affected children to a great extent. In the first quarter of the 20th century, the Ottoman Empire, which suffered great losses in the Tripoli War and then the Balkan Wars, was faced with orphaned children filling the streets due to the migration movements after the war. In addition to the political, social and economic developments, World War I, which started in 1914, resulted in the orphaning of many children. It was determined that there were more than sixteen thousand orphaned children in Eastern Anatolia alone. The children inherited by the Republic from its predecessors were not physically capable under the conditions of war. The majority of the population in childhood struggled with diseases. In the new state's understanding of the ideal child, it was desired that the child should be physically strong and robust. Since the early years of the Republic, when modernisation efforts began, Turkey has taken contemporary countries as a model for the physical and mental development of children and has followed many practices related to children. Studies that contribute to raising awareness of both parents and children are included. In the Turkish laws prepared after the proclamation of the Republic, articles related to the protection of children were included. In the conditions of 1930, the articles of law were in an effort to minimise child mortality due to illness and problems experienced by expectant mothers. In addition, there was an effort to make the population of a newly established country, which had been lost due to the war, strong and sufficient. In the articles of the law included in the priority of health, meeting the nutritional needs of orphans and orphaned children was prioritised. For this purpose, the Himaye-i Etfal Cemiyeti, the first organisation that comes to mind when the issue of children is mentioned, and later the Child Protection Agency carried out important activities.

The founders of the Republic attached importance to the efforts to teach children the behaviours accepted and desired by the society in the upbringing of children whom they regarded as the future of the society. However, World War II, which started in 1939, had a negative impact on Türkiye, especially in socio-economic terms, even though Türkiye did not actually enter the war. With the declaration of mobilisation in Turkey, there was a great increase in military expenditures. Situations such as the decline in production, economic embargoes and disruption of trade had profound effects on the country's economy. The economic effects of the war on society led to a deterioration in family life and an increase in divorce rates. The number of orphaned and homeless children increased during the years of the war. Begging and child labour, which existed in the pre-war period, increased with the war. The increase in the number of children on the streets was frequently covered in the national press in the news reflected on the public conscience. The increase in the number of street children has been a reflection of the economic difficulties caused by the war. The number of children who were left on the streets because they could not be cared for by their families, who were born out of wedlock and who were in a stray situation was around 5000 in Istanbul alone. Under bridges, unfinished constructions and parks became the living spaces of these children. The national press, which gave space to this problem in its newspaper columns, made calls about street children, whose numbers were increasing day by day. Founded in 1949 under the leadership of Süreyya Ağaoğlu (1903-1989), Turkey's first female lawyer, the Friends of Children Association was launched in this environment. Ağaoğlu, who carried out many works throughout his life, used the expression 'the most satisfying work in my life' for the Friends of Children Association. The Friends of Children Association aims not only for children without parents, but also for children who need care and protection even if their parents are alive. The Friends of Children Association received the support of intellectuals and other social institutions and organisations of the period in order to realise this goal. The Friends of Children Association made a name for itself in a short time with its activities and received great support from all segments of society. Not only the nutrition and shelter needs of the children taken into the association were met. It has made important initiatives for the socialisation, education, vocational training and socialisation of children between the ages of 10-18. After Ağaoğlu's death in 1989, the association was renamed as Süreyya Ağaoğlu Children's Friends Association, and today it carries out active activities supporting education. In our study, it is aimed to reveal the situation of orphaned children in Türkiye, children's rights and the activities carried out for these children within the framework of the establishment of the Friends of Children Association, which has important studies on orphaned children in Türkiye and its activities during the period of Süreyya Ağaoğlu.